

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Bakalářská práce

Kategorizace romské menšiny, příčiny a problémy s kategorizací spojené

Autor: Magdaléna Grulichová
Studijní program: B6107 Humanitní studia
Obor: Transkulturní komunikace
Vedoucí práce: Mgr. Luděk Jirka, Ph.D.
Oponent práce: ThLic.Petr František Burda, Th.D.

Hradec Králové 2019

Zadání bakalářské práce

Autor:	Magdaléna Grulichová
Studium:	P16P0242
Studijní program:	B6107 Humanitní studia
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
Název bakalářské práce:	Kategorizace romské menšiny, příčiny a problémy s kategorizací spojené
Název bakalářské práce AJ:	Categorization of Roma minority, causes and problems related with categorization

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se nejprve pokusí nastínit problémy romské menšiny v České republice, konkrétně v Dobrušce na území Královéhradeckého kraje. Dále se bude zabývat kategorizací ze strany české majority a institucí vůči "problematické" romské minoritě. Práce má ambice ozřejmit proklamovanou definici "romství" a jeho dopad, tedy uvést, jak "Roma" vnímá český občan a české instituce a jak sami Romové přistupují k této kategorizaci, ale i ke své vlastní identifikaci. V bakalářské práci bude použit i kvalitativní výzkum, především rozhovory s participanty. Cílem bakalářské práce je pochopit a uvést obraz "Roma", jak je tato kategorie uplatňována a chápána ze strany přímých aktérů.

BUDILOVÁ, Lenka - JAKOUBEK, Marek. Cikánské skupiny a jejich sociální organizace. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. BUDILOVÁ, Lenka - JAKOUBEK, Marek. Romové a Cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled. Praha: LEDA, 2009. HOMOLÁČ, Jiří. Internetové diskuze o Cikánech a Romech. Praha: Karolinum, 2009. JAKOUBEK, Marek. Cikáni a etnicita. Praha: Triton, 2008. JAKOUBEK, Marek. Romové - konec (ne) jednoho mýtu, Praha: Socioklub, 2004. OSTALOWSKA, Lidia. Cikán je Cikán. Cestopisy. Praha: Máj, Dokořán, 2016. WEINEROVÁ, Renata. Romové a stereotypy. Praha: Karolinum, 2015.

Garantující pracoviště: **Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta**

Vedoucí práce: **Mgr. Luděk Jirka, Ph.D.**

Oponent: **ThLic. Petr František Burda, Th.D.**

Datum zadání závěrečné práce: **6.10.2017**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci „*Kategorizace romské menšiny, příčiny a problémy s kategorizací spojené*“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a veškeré použité prameny a informace řádně cituji v seznamu použité literatury.

V Hradci Králové dne 12. 6. 2019

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Lud'ku Jirkovi, Mgr. Ph.D. za cenné rady a velkou trpělivost po celou dobu odborného vedení mé bakalářské práce. Dále děkuji všem zúčastněným za jejich ochotu podělit se o své zkušenosti ze života. Tímto bych ráda vyjádřila svůj vděk za projevenou otevřenost a důvěru, kterou mi věnovali. Bez těchto lidí by tato práce nemohla vzniknout. Také děkuji rodině a všem dalším, kteří mě během psaní práce podporovali.

Anotace

GRULICHOVÁ, Magdaléna. *Kategorizace romské menšiny, příčiny a problémy s kategorizací spojené*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019, 67 s. Bakalářská práce

Tato bakalářská práce se nejprve pokusí nastínit problémy romské menšiny v České republice, konkrétně v Dobrušce na území Královéhradeckého kraje. Dále se bude zabývat kategorizací ze strany české majority a institucí vůči "problematické" romské minoritě. Práce má ambice ozřejmit proklamovanou definici "romství" a jeho dopad, tedy uvést, jak "Roma" vnímá český občan a české instituce a jak sami Romové přistupují k této kategorizaci, ale i ke své vlastní identifikaci. V bakalářské práci bude použit i kvalitativní výzkum, především rozhovory s participanty. Cílem bakalářské práce je pochopit a uvést obraz "Roma", jak je tato kategorie uplatňována a chápána ze strany přímých aktérů.

Klíčová slova: Romové, rasismus, integrace, kategorizace

Annotation

GRULICHOVÁ, Magdaléna. Categorization of Roma minority, causes and problems related with categorization. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019, 67 pp. Bachelor Degree Thesis

This bachelor thesis will first delineate problems experienced by Romani ethnic minority in the Czech republic, specifically in Dobruska located in the Hradec Kralove region. In addition, it will closely elaborate on the categorization by the majority of Czech majority and institutions against “problematic” Romani minority. This thesis seeks to explain in more detail the proclaimed definition of “Romani ethnicity” and its impact on how a “Romani individual” is perceived by a Czech citizens and by Czech institutions overall. Furthermore this paper will examine not only how Romani people understand this categorization but also how they understand their categorization in terms of their own identity. This thesis will use qualitative reserch, primarily participant interviews. The aim of this thesis is to comprehend and introduce "Romani" people the way they understand themselves in the context of their own minority.

Keywords: Romani, racism, integration, categorization

Obsah

Úvod.....	7
1. Historický původ romské menšiny.....	9
1.1. Počátky soužití Romů s obyvateli českých zemí	11
1.1. Situace s Romy v meziválečném období (1919 -1939).....	13
1.2. Exoetnonymum romského obyvatelstva	14
1.3. Subetnické skupiny Romů.....	16
1.4. Jazyk.....	18
1.5. Etnografie Romů	20
1.6. Situace v romských osadách	20
1.7. Osudy českých a slovenských Romů během 2. světové války	23
1.8. Situace v letech 1945 – 1989.....	26
1.9. Situace po roce 1990	28
2. Metodologie výzkumu.....	29
2.1. Cíl výzkumu	30
2.2. Struktura otázek.....	30
2.3. Metoda výzkumu.....	31
2.4. Vysvětlení pojmů	34
2.5. Zkoumaná lokalita.....	35
2.6. Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami	38
2.7. Etika výzkumu.....	39
2.8. Získávání dat	40
2.9. Charakteristika respondentů	40
3. Výzkumné šetření.....	41
4. Shrnutí výsledků výzkumného šetření	42
5. Závěrečné shrnutí výsledků výzkumného šetření	60
6. Závěr.....	62
Bibliografie.....	65
Příloha 1 - 15 Otázek pro participanty	1

Úvod

Trvalo mi poměrně dlouhou dobu, než jsem si vybrala téma svojí bakalářské práce. Chtěla jsem takové téma, které by mě samotnou opravdu zajímalo, a především téma, ke kterému bude k sehnání dostatek knižních zdrojů v českém jazyce. K výběru romské tematiky jako téma pro mojí bakalářskou práci přispěl především fakt, že jsem se ve svém okolí často setkávala s odmítavými názory a neústupnými postoji vůči Romům. Tyto názory byly často doplněny rozbouranými vášněmi namířenými na romský způsob života, chování Romů a jejich postavení v rámci české společnosti. Nejvíc mě ale překvapovala nenávist namířená především na jejich barvu pleti a s tím spojená jejich častá kategorizace, známá jako: „*Všichni černý jsou stejný*“.

Sama jsem však byla vychovávána v duchu tolerance jakýchkoliv odlišností všech etnik a toto záporné vyjadřování a smýšlení vůči Romům ze strany velkého množství lidí z majority mi nikdy nepřišlo na místě. Do přímého styku s Romy jsem se dostala v rámci praxí na vysoké škole. Poznala jsem romskou výchovu, jak Romové vedou ke vzdělání svoje děti a také v jakých domácnostech žijí. Po těchto primárních zkušenostech mě napadlo, že by mohlo být velmi zajímavé dozvědět se v rámci terénního výzkumu prostřednictvím rozhovorů o Romech mnohem víc. Zjistit od nich samotných, jací vlastně jsou, jakým způsobem vnímají Romové svoje postavení u nás ve městě, jak se jim žije v Dobrušce po boku majority a jak vlastně oni sami na vlastní kůži vnímají onu kategorizaci ve většině případů spojenou s nenávisťou rasovostí.

Tato bakalářská práce je empirická, to tedy znamená, že je založená na kvalitativním výzkumu. Je rozdělena do dvou částí, a to na část teoretickou a na výzkumnou část. V první, teoretické části, se budu zabývat historií Romů. Nastíním příchod Romů mezi obyvatele českých zemí, popíšu situaci v meziválečném období a následný holokaust během 2. sv. války a dostanu se i k situaci s Romy v dobách vlády komunismu. Nedílnou součástí první části mojí bakalářské práce jsou také kapitoly předkládající čtenáři informace o tom, jaké subetnické skupiny Romů rozlišujeme. Čtenář se dozví něco o romském jazyku, o pojmenování Romů nebo o etnografii Romů.

V praktické, druhé části této práce, je představen kvalitativní výzkum. Ten byl proveden s 15 respondenty žijícími v Dobrušce a Českém Meziříčí. Výzkum si v první řadě klade za cíl objasnit, jací oslovení respondenti vlastně jsou. V mém terénním výzkumu šlo především o rozluštění definice romství a jeho následný dopad, tedy dozvědět se to, jak Roma vnímá česká

majorita a také veřejné instituce. Dále se můj výzkum zaměřil na to, jak sami Romové přistupují k identifikaci sebe sama a především ke kategorizaci, které se jim dostává od majority.

Pokud jde o označení Rom/Cikán, v práci jsou použita obě tyto označení. V práci jsou ponechána taková označení, která používá literatura, na níž je tato bakalářská práce postavena. V rozhovorech s respondenty jsou potom ponechána původní pojmenování, která uváděli ve svých odpovědích sami respondenti z mého výzkumu. Výpovědi participantů byly ponechány v původní formě beze změn.

1. Historický původ romské menšiny

Více než dvě století byl původ Romů předmětem četných diskuzí. Po antropologickém, etnografickém, historickém a především po lingvistickém studiu byla přijata teorie o jejich indickém původu. Díky srovnání novindického jazyka s jazykem romským se dospělo k poznání důležitých shod v obou zmíněných jazycích.¹ S konečnou platností tedy byla nakonec určena pravlastí Romů Indie, čímž byly vyvráceny některé teorie z konce 18. a začátku 19. století, které za pravlast Romů označovaly Egypt. (Brockhaus Lexikon 1896).²

Doposud nám ale značné potíže působí výklad názvu Rom. Je totiž etymologicky spojován s hindským slovem Domba nebo Doma s použitím celebrálního „d“, které ještě dnes označuje nízké indické kasty, zabývající se z velké části hudbou a žijící kočovným způsobem života. Původní kastovní název se zachoval u syrských Romů, kteří se nazývají Domové. Převládá shoda, že Romy lze zařadit mezi potomky příslušníků nejnižších indických kast, a to tzv. pariů³ z oblasti střední Indie.⁴ Člověk nemůže změnit narození do určité kasty. Výjimku tvoří uzavření sňatku mezi příslušníky dvou vedlejších kast, kdy je muži povoleno vzít si ženu z kasty, jež je bezprostředně nižší než jeho vlastní. Mezi jeden z nápadných rysů kastovního systému můžeme

---

¹ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. s. 153.

² JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9. s. 27.

Zajímavým vývojem prokázání původu prošli rovněž Egyptané, etnická skupina obývající části Bulharska, Makedonie a oblast Kosova. I když Egyptané tvrdí, že nemají s Romy nic společného a jsou zvláštní etnickou skupinou, respektive potomky egyptských otroků, kteří se ocitli na Balkáně před stovkami let, jejich „emancipace“ se objevila v kontextu rostoucího nacionalismu v bývalé Jugoslávii, rétoriky spojené s reprodukčními právy a rostoucího srbského a albánského nacionalismu. Etnografové se proto domnívají, že se jedná o skupinu blízkou Cikánům/Romům, která se chce zbavit stigmatu „cikánství“ v atmosféře násilných etnických konfliktů (Barany 1995: 515-531, Poulton 1991: 91, Poulton, 1993: 43 Fraser 1992: 298, Marushikova a Popov 2000: 84 – 85, Marushiakova a Popov 2001). Podobně jako Romové v šedesátých letech se Egyptané pokusili o navázání kontaktů s „mateřskou“ zemí Egyptem.

³ **Párijský syndrom**, neboli souhrn mnoha faktorů, který v sobě skrývá status vyvržence způsobil, že se Cikáni nalézají v bludném kruhu antisociálního chování. To je výsledkem mnoha staletí nepřetržitého útlaku, a navíc to i nadále zapříčiňuje jeho přetrvávání. Samotní Romové se čím dál tím víc podílejí na akcích, jejichž cílem je tuto situaci definitivně změnit a bojovat proti diskriminaci v novinách a v dalších médiích. Bludný kruh pomalu ale jistě dostává trhliny. HANCOCK, Ian. *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha: Signeta, 2001. Droma. ISBN 80-902608-3-7. s. 165.

⁴ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. s. 154.

určitě zařadit pojem znečištění, se kterým souvisí dodržování rituálního oddělení kast.⁵ K pojmu znečištění se v této bakalářské práci ještě vrátíme.

Z Indie odcházeli Romové v několika migračních vlnách s různou mírou intenzity a tyto migrační vlny od sebe byly dosti časově vzdálené. Ta nejvýznamnější migrační vlna proběhla v 9. až 11. století n.l., ale s počátky migrace je potřeba počítat už v 7. století. Co přesně stálo za odchodem Romů z jejich pravlasti, nám není přesně známo. K těmto důvodům ale nejspíš patřily složité rozpory uvnitř indické společnosti. Dávni předkové dnešních Romů během svých cest směřovali převážně na západ. Jejich prozatímním domovem se jim stala Persie. Zdrželi se tu více než jedno století. „V Persii se oddělila od hlavního proudu, který směřoval do Evropy, větev směřující na jihovýchod do Sýrie, severní Afriky a posléze přes Gibraltar do Španělska, kam Romové přišli až v 9. až 10. století.“⁶ Na cestě po sobě zanechali menší skupinky, které odmítly postupovat po cestě dál. S potomky těchto lidí se dnes ještě můžeme setkat v zemích jako je Sýrie, Palestina, Egypt, Maroko a jinde. Romové hlavního severního proudu přešli z Persie do oblasti Malé Asie a nejspíš v 10. století dospěli na Peloponés. Tento hlavní proud byl o něco víc početnější než jižní proud a z něho se také utvářela dnešní populace Romů v Evropě. Za touto hlavní migrační vlnou se šířila vlna další, ovšem ne tak početná, která již nedosáhla ani na Evropu, ani na Afriku. Romové z poslední migrační vlny zůstali v Persii, Arménii a v Turkestánu. Menší skupiny začaly postupně pronikat do oblasti střední Evropy.⁷

Za první zmínku o Romech vůbec, se pokládá zápis mnicha v klášteře na hoře Athos z roku 1100. Zmínka pojednává o lidech nazývaných Asinan. Na ostrově Kréta roku 1322 anglický františkán zaznamenal popis „zvláštního lidu tohoto, jenž žije v jeskyních a odsouzen jest k věčné nestálosti.“ Kronika česká, kterou napsal v letech 1308 – 1314 tzv. Dalimil, v kap.

O Kartasiech pohanských píše, že v Českém království se potulovalo na 500 tatarských zvěďů. Na sobě nosili vysoké kuželovité kloboučky, přiléhavé kalhoty a přes ně krátké kabátce. Když prosili o chléb, prosili prý: „Kartas boh“. Podle toho jim domácí obyvatelé dali jméno

---

⁵ MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-53-2. s. 164.

⁶ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. str. 154.

⁷ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. str. 154.

Kartasové. Slovinský jazykovědec F. Miklošič pokládal toto slovní spojení za jeden z nejstarších dokladů romštiny, který by se dal přeložit jako: „Bůh učinil hlad“. První vydavatel Dalimilovy kroniky posléze vyslovil domněnku, že Kartasové svým oblečením a snad i jazykem připomínali Romy. Tato hypotéza je ale dodnes některými autory jak přijímána tak i odmítána. Podle zápisu v *Popravčí knize pánů z Rožmberka* jistý loupežník při svém výslechu uvedl, že k jeho tlupě patřil mj. „Cikán černý, Ondřejův pacholek“. V tomto případě šlo skutečně o Roma, nebo o člověka, který užíval označení Cikán jako jméno nebo přezdívku. Tak či tak, v této době už příslušníky romského etnika české prostředí znalo, nebo o nich bylo zpraveno.⁸

Za nejstarší písemnou zmínku o Romech v Evropě je považován záznam v rukopisu Život svatého Georga Antonita, který napsal Antonitův žák Malý Georg kolem roku 1068 v klášteře Iberon na hoře Athos (v dnešním Řecku, na poloostrově Chalkidiké).⁹

Ještě v 15. století pronikli Romové do oblasti severní Evropy a to ve dvou proudech: západní proud z Čech do Německa, Francie, Holandska, Španělska, Norska a Dánska. Východní proud směřoval přes Uhry a Slovensko až do Polska, Švédska a Finska. O něco déle přišli Romové na Ukrajinu a do Běloruska, to bylo v 18. století. V Rusku už se v této době nacházela část Romů. Tito Romové se sem dostali jak z Arménie, tak i z Balkánského poloostrova. Do Austrálie a Ameriky se Romové dostávají až v polovině 19. století společně s ostatními přistěhovalci z Evropy.¹⁰ „Sotva se Romové objevili v „bílé“ střední Evropě, psaly o nich kroniky jako o *homines nigredine informes* „lidech ošklivých skrze černou barvu pleti.“¹¹

1.1. Počátky soužití Romů s obyvateli českých zemí

Romové byli zpočátku přijímáni přívětivě. Počátky pronásledování Romů lze datovat do konce 15. století. S tvrdými represemi namířenými vůči Romům začal po třicetileté válce Leopold I., a to ve všech rakouských zemích. Z nařízení z roku 1697 přikazuje trestat Karel VI. na hrdle nejen muže, ale i ženy a děti. Nařízení z roku 1726 dokonce připouští, aby každý, kdo bude

---

⁸ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997. ISBN 80-7067-769-4. s. 7.

⁹ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. s. 7.

¹⁰ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. s. 154.

¹¹ *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8. s. 19.

chycen, byl ihned pověšen. Ani jediná vládnoucí žena na českém trůně, Marie Terezie nepostupovala proti Romům zrovna vstřícně. Později se snaží o rychlou asimilaci Romů do většinové společnosti. Zakazuje Romům kočovný způsob života a dokonce měla v úmyslu vybudovat romské kolonie. Děti měly být násilným způsobem odloučeny od svých rodičů a měly začít dodržovat povinnou školní docházku. V tomto duchu pak během své vlády pokračoval i nejvýznamnější představitel evropského osvícenství Josef II.¹² Lidové písně o Romech se nesly většinou v duchu žertovném a nijak zvlášť neurážejícím, zatímco přísloví a rčení často líčí negativní vlastnosti přisuzované Romům v poměrně velké míře. Tato rčení a přísloví velmi často interpretují aktuální společenskou situaci, kvůli tomu jsou ve vztahu k Romům charakterem svého obsahu často proměnlivé, ale zpravidla jsou posměšné.¹³

Na Moravě se situace s Romy vyvíjela poněkud příznivěji. Hrabě Kounic nechal usadit koncem 17. století na svém uherskohradištském panství jednu romskou rodinu, která přišla z Uher. Tato rodina se stala základem pro toleranci romské menšiny na určitých místech Moravy. Díky tomu se od konce 17. století začaly pomalu vytvářet lepší podmínky pro snadnější usazení Romů, než jako tomu bylo v Čechách. Zde byla situace značně horší, jelikož ještě v 1. polovině 19. století zůstávají Romové v Čechách napospas neusazení a ostatní lidé ze společnosti Romy ztotožňují s ostatními nevítanými skupinami obyvatelstva. Ve stejném období ale na Moravě už v této době začíná vznikat hustá síť romského osidlování, a to v prostoru vymezeném okresy Uherský Brod, Hodonín a Uherské Hradiště. Okolo roku 1900 na Moravě existuje téměř třicet romských táborů. Daleko častěji než v obci museli Romové své osady zakládat pod nátlakem místních až za obcemi či na sporných hranicích obecních katastrů. I tady museli Romové překonávat stálý nepolevující odpor ze strany místních obyvatel ve snaze usídlit se. Často se stávalo, že byli Romové ze svého obydlí vyhnáni, ale oni se navraceli znovu. Postupem času se v meziválečné době vytvořily vhodné podmínky pro proces začlenění Romů, které ale byly důsledky okupace nešťastně přerušeny a tím i ukončeny.¹⁴

---

¹² GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. s. 154.

¹³ WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1. s. 12.

¹⁴ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. s. 154, 155.

1.1. Situace s Romy v meziválečném období (1919 -1939)

V meziválečné době žily na území českých zemích dvě relativně odlišné skupiny (vedle jiných Romů, kteří naším územím spíše jen procházeli), a to Romové čeští a moravští. Původ moravských Romů je dá se říct objasněn. Přicházeli na Moravu z Uher, (často přímo ze západního Slovenska). Již od konce 17. století se poměrně volným tempem spousta z nich začala trvale usazovat zejména v úrodné jižní a jihovýchodní části již zmíněné Moravy. Čeští Romové u nás sice žili až do 2. sv. války kočovným způsobem života, ale pohybovali se zpravidla v nevelkém areálu, mohli zajíždět i na Slovensko, ale hranice státu nepřekračovali.¹⁵ Jak popisuje ve své knize Bartoloměj Daniel, úřady za první republiky uplatňovaly proti Romům staré rakouské zákony proti tulákům. Vláda tak stigmatizovala Romy jako nepolepšitelný a také asociální živel, který se musí přizpůsobit „normálnímu způsobu života“ dané společnosti, nebo zůstat v obklopení „přírody a romantismu.“ Druhá cesta byla však většinou provázena asistencí policie a četnictva.¹⁶

Kočování za první republiky nebylo zakázáno, ale zákonem pocházejícím z roku 1927 se dostávalo pod přísnější četnickou kontrolu. Kočovný život byl sice více regulován, ale v žádném případě zákon o potulných cikánech neznamenal jeho likvidaci. „Čeští“ Romové jezdili křížem krážem českými zeměmi v různých typech vozů. Chudí v prostých žebříňácích s plachtou, ti ještě bídňější se dokonce toulali bez vozu a koně, ale pouze se stanem či s plachtou, kterou napínali na dřevěné kůly. Romové se jako kočovníci díky neustálému pohybu jen těžko začleňovali mezi místní obyvatelstvo, avšak jejich život v pohybu předávaný z generace na generaci získal po tak dlouhé době svůj řád a pravidla. Někteří vycházeli s místními „gádži“ dobře a bezkonfliktně a vzhledem k tomu, že okruh jejich cest nebyl příliš velký, vraceli se na stejná místa, kde už tehdy nebyli pro domácí obyvatelstvo neznámí.¹⁷ Ne vždy však byly vztahy českých Romů a majority idylické, spíše naopak. Tomuto faktu přispíval zejména zvyk doplňovat typický zdroj obživy, jako bylo např. brusičství, drobné krádeže a věštění. České Romy, ať už s nimi místní vycházeli po dobrém nebo po zlém, odlišovali

---

¹⁵ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Romano džaniben* - Časopis romistických studií [online]. 2005, č. 2 [cit. 18. 3. 2019]. ISSN 1210-8545. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/files/3a29b999000e31a1952f3c73d0e28f58.pdf> s. 63.

¹⁶ DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 80-7067-395-8. s. 126.

¹⁷ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Romano džaniben* - Časopis romistických studií [online]. 2005, č. 2 [cit. 18. 3. 2019]. ISSN 1210-8545. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/files/3a29b999000e31a1952f3c73d0e28f58.pdf> s. 64.

gádžové od „Cikánů“ cizích, pro které byly české země jen průchozí oblastí (např. olašští Romové z Uher i Balkánu). Za první republiky se na území českých zemí setkávali kočovníci z různých komunit, ne všichni byli Romové. Patřili sem třeba „lidé světem jdoucí“ – tzv. komedianti, což byli majitelé zábavních podniků, jako byly střelnice, loutková divadla, kolotoče a houpačky, cirkusy nebo jiné atrakce.¹⁸

1.2. Exoetnonymum romského obyvatelstva

Pokud se na celou situaci podíváme z českého prostředí, zjistíme, že mezi nejrozšířenější názvy pro Romy u nás je určitě český Cikán, maďarský Cigan, německý Zigenauer, italský Zingan, anglicky Gypsy, turecky Tching atd. Můžeme říct, že všechna tato jména mají stejný, ale do této chvíle ne zcela jasný původ. Nesporný je ale fakt, že takto byli Romové nazýváni až v Evropě, nebo těsně předtím, než vstoupili na evropskou půdu. Slovo Cigan je obměna bulharského slova Acigan. Tímto směrem vede přímá návaznost k názvu Acinganoi. Acinganoi byl název pro středověkou byzantskou sektu. Tato sekta měla své působení v Lykii a Frygii v Malé Asii. Sekta se svými způsoby od Romů velmi lišila, jenže při probíhající migraci Romové přecházeli právě přes tato dvě území. Označení Cikán vzniklo pravděpodobně stejným způsobem jako pojmenování Romů ve Francii, a to Bohémiens. Romové totiž přišli do Francie pravděpodobně odněkud z Čech.¹⁹

Co se týká českých, respektive československých Romů, debata ohledně tématu jejich dichotomického názvu Cikáni – Romové se vede dlouhodobě. A to již od dob založení první romské společenské organizace, která nesla název Svaz cikánů a Romů z roku 1969. Do této chvíle byli Romové v Československu oficiálně nazýváni exoetnonymem Cikáni.²⁰

---

¹⁸ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Romano džaniben* - Časopis romistických studií [online]. 2005, č. 2 [cit. 18. 3. 2019]. ISSN 1210-8545. Dostupné z: <https://www.dzaniben.cz/files/3a29b999000e31a1952f3c73d0e28f58.pdf> s. 65.

¹⁹ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. s. 153.

²⁰ **Exoetnonymum** – tzv. Exoetnonymní pojmenování Cikáni a jeho příslušné ekvivalenty v ostatních evropských jazycích je názvem přiřazeným zvenčí, ze strany majority, historie jeho vzniku je dobře známa z mnoha odborných publikací. U nás, v bývalém Československu, se k novému pojmenování „Romové“ přiklonili zakladatelé svazu Cikánů – Romů již v roce 1969 a od té doby se s tímto názvem ztotožnili představitelé romské elity z řad intelektuálů. Po roce 1989 se pojmenování Romové postupně začlenilo do politického slovníku v rámci tehdejší ČSSR.

V evropské společnosti byla dlouhou dobu etnická skupina, jejímiž představiteli jsou ve střední, východní a jihovýchodní Evropě Romové tradičně označováni jako „Cikáni“. Matěj Spurný dále uvádí, že původ tohoto slova není zcela jasný, ale s největší pravděpodobností má něco společného s nedotknutelností (řecky *athinganos*), tedy statusem marginalizované sociální skupiny.²¹

Platí skutečnost, že termín „Cikán“ naznačuje „monolitickou jednotu“ jím označované skupiny, která však v jejím rámci nepanuje. Neméně problematickým termínem je i termín „Rom“. Řada badatelů poukazuje na fakt, že „jednotné“ označení, které by odpovídalo výrazu ‘Cikán’, v romštině neexistuje, přestože slovo „rom“ existuje ve všech evropských dialektch romštiny, má většinou význam „muž či manžel“.²²

V roce 1969 se vůbec poprvé objevilo označení Romové za pomlčkou vedle názvu Cikáni. Toto označení Romové – Cikáni mělo vnést do tehdy tvrdě asimilačně pojaté tzv. otázky prvek etnického uvědomění a lidské důstojnosti.²³

„Na prvním mezinárodním sjezdu Romů v Londýně v dubnu roku 1971 bylo přijato pojmenování „Roma“ jako oficiální název s mezinárodní platností, v souladu se světovým trendem nahrazovat dosud užívaná exoetnonyma etnických a národnostních skupin jejich vlastními označeními (*endoetnonymy*). Mnohé oficiální dokumenty ze sedmdesátých a především z osmdesátých let v Československu pak již nesly ve svém názvu dichotomické pojmenování Cikáni – Romové, což je možné v rámci dobového historického vývoje vnímat jako pokrokové a vstřícné politické gesto.“²⁴

Dalším historicky důležitým rokem pro Romy byl rok 1989. Tohoto roku totiž byli Romové díky politickým rozhodnutím začleněni mezi ostatní národnostní menšiny Československé federativní republiky a od této chvíle se Romové mohli podílet a sdružovat na národnostním principu a rozvíjet tím svůj vlastní jazyk a kulturu. Od roku 1989 se ve vládních dokumentech

---

²¹ SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960)*. Praha: Antikomplex, 2011. ISBN 978-80-904421-3-9 s. 28.

²² JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus*. Praha: BMSS-Start, 2004. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-86140-21-0. s. 65.

²³ WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1. s. 29.

²⁴ WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1. s. 29, 30.

přestalo používat pojmenování Romové spolu s pomlčkou a za ní ponižující slovo Cikáni. Ovšem úsvit na lepší časy nemohl trvat věčně. Jakmile došlo k přelomu tisíciletí, rozdmýchala se zcela nová diskuze, a to na téma pojmenování Romů se silným politickým podtextem.²⁵

1.3. Subetnické skupiny Romů

„Romové jsou nejpočetnější etnickou menšinou v Evropě, žije jich tu asi dvanáct milionů. Pocházejí ze skupin s různými tradicemi, vyznávají různá náboženství a mluví odlišnými dialekty. Ti, kteří o nich rozhodují, o tom vůbec nevědí.“²⁶ Jak také píše Milena Hübschmannová, tak jako nejsou ani všichni Češi stejní, nejsou ani všichni Romové stejní.²⁷

Romy žijící na území Čech a Slovenska lze rozdělit do čtyř romských subetnicit. „Servika Roma“ se začali usazovat na Slovensku už v 16. století. Po roce 1945 je přicházeli verbovat čeští náboráři, aby doosídlili pohraničí po odsunutých Němcích. Potom, co zde válkou zdecimovaní Romové ze Slovenska našli výhodnou a penězi placenou práci (na Slovensku byli za své kvalifikované řemeslnické i nekvalifikované nádenické služby odměňováni často jen v naturáliích), začali do českých zemí migrovat spontánně. „Servika Roma“ je nejpočetnější skupinou z již výše zmíněných čtyř romských subetnicit. Další skupinu Romů reprezentují tzv. maďarští Romové, rovněž několik století usedlí, dále Romové olašští, násilně sedentarizovaní v roce 1959 na základě zákona o usazení kočovných osob č. 74/1958, a také nevelký počet Romů Sintí. Sintové sídlili před rokem 1939 většinou v českomoravské části bývalého Československa a v „protektorátu“ přímo řízeném nacistickými zákony je postihlo masové vyvražďování během 2. světové války. Genocidu přežil nevelký počet jednotlivců.²⁸

V našich zemích se za Romy považují (přestože si mnozí mezi sebou říkají i cikáni/cigáni) především *Romové slovenští* a *maďarští*, kteří přišli do prostředí Čech a Moravy ze Slovenska po 2. světové válce. V obou zemích představují většinu – více než 80% všech zde žijících Romů. Za Romy se dnes považují i *Cikáni čeští* a *moravští*, v posledním půlstoletí u

---

²⁵ WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1. s. 30.

²⁶ OSTAŁOWSKA, Lidia. *Cikán je cikán*. Přeložil Lucie ZAKOPALOVÁ. Praha: Dokořán, 2016. ISBN 978-80-7363-710-1. s. 164.

²⁷ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměň. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6.

²⁸ *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8. s. 18.

nás nejmenší skupinka Romů. Pocházejí z často už kusých rodin a rodů těch lidí, kteří přežili holocaust. Mezi nejčastější rodová příjmení u českých Cikánů jsou např. Růžička, Serynek, Vrba. U moravských Romů např. Daniel, Holomek atd. Zcela specifickou skupinou jsou v Čechách i na Slovensku *olašští Cikáni – Vlachik*, u nás především ze skupin Lovarů (*Lovare*). U všech z nich dodnes funguje vědomí vlastní odlišnosti od ostatních Cikánů – Romů na našem území, zejména pak od slovenských a maďarských, kteří se nazývají Rumungre. Jejich identita je opřena o dodnes živé tradice, jejich jazyk (lovarský, kalderašský ad.), o jejich hodnoty, zvyky, které uznávají všechny generace. Mezi sebou, tedy mezi příbuzenskou skupinou „amaro nipo“ (náš lid) se znají převážně díky svému „anav“, což je cikánské druhé jméno (mezi muži je to např. Trajano, Loulo, Kynčo, Báno apod.) Mezi ženami a dívkami jsou častá Luluďi, Mulitka, Rybizla nebo Mercedes. Dodnes jsou pro ně důležitější než vlastní příjmení (Rafael, Lipa, Kudrik, Stojka, Bihari, Makula atd.)²⁹

Ani po násilném usazení v únoru roku 1959 se jejich vnitřní a rodinné uspořádání v podstatě nezměnilo, včetně postavení a role příbuzenských autorit. Stále si udržují svůj jazyk, kulturní tradice, hodnotový systém, vnitřní zákony, podle kterých žijí i v nových podmínkách. Jsou hrdí na to, že jsou Olaši, stejně jako Sintové. Jsou hrdí na příslušnost ke své skupině, s rodinami slovenských Romů se příliš nestýkají, ani dříve ani dnes. Mají jim za zlé, že ztratili své romství a již nejsou Cikány. Také *Sintové*, tzv. *neměčtí Cikáni* (Lagynové, Weinrichové), se nepovažují ani za Cikány, ani za Romy, považují se výhradně za Sinti.³⁰

„Výrazy Sinto/Sintové a Rom jsou převzaty z romštiny, menšinového jazyka, užívaného v rodinách jako druhý mateřský jazyk vedle jazyka majoritního v dané zemi.“³¹ Rozdíl mezi oběma termíny je v tom, že k Sintům řadíme příslušníky etnika, žijícího ve střední Evropě od pozdního středověku, zatímco Romy nazýváme populací původem z jihovýchodní Evropy.³²

---

²⁹ JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9. s. 241.

³⁰ JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9. s. 242.

³¹ ROSE, Romani, ed. *Nacistická genocida Sintů a Romů: katalog ke stálé výstavě ve Státním muzeu v Osvětimi*. Praha: Romano džaniben, c2009. ISBN 978-80-257-0196-6. s. 13.

³² ROSE, Romani, ed. *Nacistická genocida Sintů a Romů: katalog ke stálé výstavě ve Státním muzeu v Osvětimi*. Praha: Romano džaniben, c2009. ISBN 978-80-257-0196-6. s. 13.

U nás jsou Sintové početně malou, ale výraznou skupinou, která si stále udržuje svůj jazyk, svoji sociálně – společenskou hierarchii, včetně vnitřních soudů, obdobně jako u olašských „kris“. *Romano kris* je „cikánský soud“. Rada starších rozhoduje o nečistých rozvodech, řeší majetkové spory a trestá přestupky, kterých se Romové dopouštějí na Romech.³³

Sintové jsou příbuzensky spřízněni a udržují kontakty mezi sebou nejenom v rámci Čech a Moravy, ale také mezinárodně se Sinty v Rakousku, Německu či Francii. U těchto dvou skupin, tedy u olašských Romů a Sintů, nemůžeme hovořit o tak velké ztrátě dvou generací, ke které došlo v 50. – 80. letech v důsledku deformace předešlé vnitřní společenské struktury a hodnotového systému u Romů slovenských, především v českých zemích žijících. U mladších generací olašských i sintských došlo během uplynulého půlstoletí samozřejmě také ke změnám, především v důsledku jejich násilného usazení v roce 1959, ale nikoliv k zásadním změnám v jejich společenství a v pojetí rodinně – příbuzenské pospolitosti, ani v užívání jazyka a respektování vnitřních nepsaných zákonů rodinně – příbuzenské komunity.³⁴

„Vzhledem k rozmanitosti komunit, jichž se daná problematika týká a které vykazují výrazné rozdíly v příjmech, zvycích a způsobu života, jim může být jako sjednocující činitel přiznána jen jedna skutečnost, a sice, že „vypadají stejně“ nebo se zdají „stejní“ těm, kteří je tak označují. Oni sami si však navzájem stejní nepřipadali a nepřipadají.“³⁵

1.4. Jazyk

Stejně jako neexistuje jedna skupina Romů, jak už bylo v této bakalářské práci zmíněno, neexistuje ani jedna standardní podoba romštiny. Místo toho má tento jazyk velké množství dialektů, jen v Evropě jich je přes šedesát. Tyto dialekty si jsou očividně úzce příbuzné, ale navzájem často nesrozumitelné.³⁶

---

³³ OSTALOVSKA, Lidia. *Cikán je cikán*. Přeložil Lucie ZAKOPALOVÁ. Praha: Dokořán, 2016. ISBN 978-80-7363-710-1. s. 19.

³⁴ JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9. s. 242.

³⁵ JAKOUBEK, Marek, ed. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5. s. 172.

³⁶ JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus*. Praha: BMSS-Start, 2004. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-86140-21-0. s. 63.

Mateřský jazyk se předává z pokolení na pokolení po celá staletí, i tehdy, když nemá uzákoněnou spisovnou podobu a třeba se ani nevyučuje ve školách. Stačí, že lidé, kteří tímto jazykem mluví, k němu mají citový vztah. Takto je to i s romským jazykem (*romani čhib*), tedy s romštinou. Romové říkají, že *Romaňi čhib jekhguleder*, tedy že romská řeč je nejsladší. Jazyk, kterým hovoří Romové, lze zařadit do skupiny indických jazyků. Je to více než tisíc let, co předkové Romů opustili indickou pravlast, na jejich jazyk mělo vždy vliv prostředí, ve kterém zrovna pobývali. To je důvod, proč v romštině můžeme nalézt slova perská, arménská, řecká i slovanská.³⁷

„Ačkoli se často uvádí, že „romština (*Romani*) je jazykem Cikánů“, v rámci této diaspory neexistuje jeden společný jazyk, neboť zde existuje 50- 100 dialektů.“³⁸ Dialekty romštiny nejsou vzájemně srozumitelné, výjimku tvoří srozumitelnost vztahující se k jídlu a k rodině. Pouze asi 2,5 milionu z údajných 8,5 evropských Romů/Cikánů mluví romsky (*Romani*), zatímco téměř všichni plyně mluví jazykem státního útvaru, ve kterém žijí.³⁹

Když po roce 1945 přicházeli Romové do Čech, nezbylo jim nic jiného než hovořit česky. Češi se nechtěli učit romsky. A „východňáské“ dialekty jim nepřipadaly příliš zrovna srozumitelné. Romové si osvojili češtinu za relativně krátkou dobu. Ale jaká to byla čeština? Romská. Byl to romský etnolekt češtiny. Pojem etnolekt vyjadřuje neustálenou formu nevlastního jazyka, který bilingvní populace užívá jako druhý jazyk. Projevuje se v něm interference, vlivy jazyka vlastního, tedy prvního. Přenášejí se do něho hloubkové struktury původního etnického jazyka. Romský etnolekt je tedy česká fonetika, která je poznamenána romskou výslovností.⁴⁰

Romština je obzvlášť dynamický jazyk. Každý dospělý jedinec je bilingvní a Cikáni po celé Evropě přijímají do svého jazyka výrazy z jazyka hostitelské země, neustále se objevují nové a nové odlišnosti. A jelikož standardizovaná romština neexistuje, je nad lidské síly tyto odchylky mapovat. Dokonce i slovo mluvené, písně, pohádky, k nimž mají Cikáni mimořádné nadání, se

---

³⁷ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. s. 25.

³⁸ JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9. s. 14.

³⁹ JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9. s. 14.

⁴⁰ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6. s. 71.

předávají z generace na generaci, jde o živý materiál, který se stále mění a tvořivě se přizpůsobuje době.⁴¹

1.5. Etnografie Romů

Vlachike Roma – Romové olašští měli v dobách svého nomádkého života buď přenosné stany, tzv. *šátře*, což byly jednoduché přístřešky nebo obytné vozy, zvané *vurdona*, různého typu. Vozy pro ně byly dříve hlavním prostředkem nejen dopravním, ale i obytným. Později, ještě paralelně s používáním vozů, se dalším přepravním a obytným prostředkem staly maringotky-obytné vozy, které byly tažené párem koní či malým traktorem. Romské vozy a vše s nimi spojené u nás zmizelo násilným usazením Romů, tedy likvidací romského kočovného a polokočovného života v únoru roku 1959 na základě zákona č. 74/58 Sb.⁴²

1.6. Situace v romských osadách

Místům vyhrazeným pro romskou komunitu se často říká romské osady. „Pro romskou osadu se v různých regionech užívají další termíny jako „*romane khera*” (romské domy), „*romane thana*” (romská místa), „*romane helički*” (romská místečka, od maď. hely – místo), „*romane chara*” (romské jámy – zemnice).”⁴³ „Cikánské osady“ či „tábory“ byly nejčastěji stavěny na okrajích měst a vesnic, mimo jejich intravilán, vzdálený často jeden až tři kilometry od ostatní zástavby, mnohé z nich stále nebo donedávna bez potřebného sociálního vybavení, často byly bez přívodu elektrického proudu, bez vyhovujícího zdroje pitné vody, kanalizace a dobré přístupové cesty. Tato izolovaná soustředění jsou projevem a důsledkem netolerance, formou vyhnání z místního společenství, do něhož často až dodnes nejsou přijati. Při vzniku „cikánských osad“ hrály důležitou úlohu i další podmínky, a to například fakt, že mnozí Romové nechtěli bydlet v blízkosti hřbitova, márnice, nebo bývalého popraviště, což dnes souvisí s jejich vírou v duchy zemřelých, kteří by jim prý mohli škodit. Zatímco ve většině romských osad byly a jsou základním, převažujícím typem obydlí domky (*kher*, *koliba*), dříve patřily k typům obydlí i zemnice a polozemnice. Ty sloužily jako trvalé či sezonní obydlí. Nejcharakterističtější tradičním typem obydlí je tam však *kher*, *koliba* – tedy jednoprostorový

---

⁴¹ FRASER, Angus M. *Cikáni*. Přeložil Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-x. s. 250.

⁴² *Romové: bydlení, soužití*. Praha: Socioklub, 2000. Sešity pro sociální politiku. s. 9.

⁴³ LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8. s. 30

nebo dvouprostorový domek, který si Romové v osadách či mimo ně staví sami, většinou bez základů. Svá obydlí si zpravidla vždycky stavěli sami, jen s pomocí rodiny a přátel, bez jakýchkoliv plánů. Interiér těchto obydlí je a často byl velmi skromný. V malé místnosti s podlahou z udusané hlíny nebo starých prken bývala někdy jediným kusem nábytku pouze postel, na které spali rodiče a menší děti, zatímco ostatní spali na pokrývkách na zemi. Kromě postele (*vodros*) zde býval i stůl (*skamind*).⁴⁴

Novodobý způsob bydlení Romů v Čechách a na Moravě po jejich poválečné migraci byl a mnohde ještě je rovněž specifický, často odlišný a plný problémů. Romové se ocitli v prostředí otevřené společnosti a v rozptýleném osídlení ve zcela jiné situaci. Na nové podmínky, zejména na bydlení, nebyli zvyklí a neuměli je správně a vhodně užívat.⁴⁵ Bydlení a vymoženosti, které byly pro Romy do této chvíle neznámé, si nevážili, přidělené byty zanedbali. Mnohým se však podařilo osvojit si moderní způsob života v městských sídlištích.⁴⁶

Základ romské stravy tvořily v minulosti především různě upravované vnitřnosti, to proto, že byly pro početné rodiny nejpřístupnější. Mezi základní romská jídla lze určitě zařadit dršťkovou či fazolovou polévku, dršťkový perkelt, guláš z plíček nebo slezinu na cibulce. Za nejtypičtější romské jídlo lze považovat pokrm *goja* - umyté tlusté vepřové střevo, naplněné nastrohanými bramborami. Tuto bramborovou jitrnici znalo i chudé slovenské obyvatelstvo, pro Romy se však toto jídlo stalo národním jídlem. Na romské svatební hostině se podává jako první *goja* a až potom následuje slepičí polévka, řízky a bramborový salát. Mastná jídla se dobře zajírají tradičními plackami zvanými *marik'la*. Oblíbené jsou třeba i vařené pirohy plněné rozmačkanými brambory s cibulkou (*pišot bandurkenca*).⁴⁷

Romské rodiny měly od nepaměti nejrozumnější způsoby obživy. Naturální i peněžité odměny jim přinášely tradiční profese, ke kterým patřilo kovářství a s ním příbuzná řemesla nebo

---

⁴⁴ Romové: *bydlení, soužití*. Praha: Socioklub, 2000. Sešity pro sociální politiku. s. 10, 11.

⁴⁵ Romové: *bydlení, soužití*. Praha: Socioklub, 2000. Sešity pro sociální politiku. s. 11

⁴⁶ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. s. 28.

⁴⁷ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. s. 31.

dovednosti, dále překupnictví a z toho především obchod s koňmi a také provozování hudby a jiné zábavné činnosti.⁴⁸

Z řemesel přinášelo Romům prvořadý užitek často frekventované kovářství. Jeho četní provozovatelé produkovali speciální sortiment, kterým nekonkurovali vrchnostenským a také ani ostatním venkovským kovářům. Šlo totiž o kování řetězů a hřebíků, ale také o výrobu sekyr, motyk, pilek, rožňů a také různých kování nebo drobnějšího zemědělského náčiní. Pro tuto zvláštní profesi se ujal termín cikánské či dokonce malé kovářství. K dalším příznačným řemeslům, kterými si Romové vydělávali na chléb, náleželo kotlářství. Původně šlo o výrobu, později spíše jen o opravu kotlů a ostatního nádobí z měděného plechu. Kovodělnou práci vzdáleně připomínalo také brusičství, lidově nazývané dnes už dávno zapomenutým a nepoužívaným termínem šlejřství. Romští provozovatelé tohoto řemesla ostřili nože, nůžky i břitvy. K této málo výnosné živnosti přibírali i různé doprovodné práce, jako např. deštníkářství, klempířství či drátařství. Některé řemeslné či živnostenské dovednosti udivovaly svojí jedinečností. Například sintska rodina Grohsova, otec Johann a tři dospělí synové, byli evidováni jako opraváři hodin.⁴⁹

Kromě nejrůznějších řemeslných oborů a dovedností Romové s oblibou vyhledávali a oplývali nejrůznějšími překupnickými aktivitami. Předmětem překupu se nejvíce stávali koně, někdy také jiný dobytek nebo drůbež, občas staré peří a drobnosti do domácnosti. Na prvním místě je určitě dobré zmínit koňské handlířství. To patřilo v romských komunitách k nejváženějším. Handlíři se také obvykle věnovali ošetřování a léčením nemocných koní. Jistý druh obchodní činnosti představovalo sběračství. Dlouhou historií se vyznačuje sběr starých hadrů. Hadrníky, hadráky nebo také hadráře připomínaly periodické zprávy o Romech z první poloviny 19. stol. např. ve Stříbrnici na panství Buchlovice. Sbíraly se také staré kovy, kosti a jiné odpadové materiály, které se následně svážely do výkupen.⁵⁰

Hudbou a zpěvem se živili např. Laubingerové z Hustopečí nad Bečvou. Romové hrávali jako šumaři v kapelách nebo jen na sólové nástroje, nejčastěji na harfy, po hospodách a

---

⁴⁸ NEČAS, Ctibor. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005. Knižnice Matice moravské. ISBN 80-86488-20-9. s. 175.

⁴⁹ NEČAS, Ctibor. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005. Knižnice Matice moravské. ISBN 80-86488-20-9. s. 175, 177, 178, 179.

⁵⁰ NEČAS, Ctibor. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005. Knižnice Matice moravské. ISBN 80-86488-20-9. s. 179,180.

krčmách, či jen tak od domu k domu. Komediantství spojenému s akrobacií, provazolectví nebo krasojízdou se věnovali třeba Burianští z Města Libavé.⁵¹

V městském prostředí se mužské i ženské pracovní síly uplatňovaly převážně při pomocných pracích v továrnách a živnostech. Ani nádeničina, ani služby často nestačily pokrýt nutné životní potřeby, z toho důvodu je bylo třeba spojovat s různými přídatnými způsoby obživy. Jedny byly souhlasně schvalované a s větší nebo menší ochotou také akceptované, jiné se vymykaly jak normám zákona, tak vzorcům morálky a chování. Za nevyhovující formy obživy platily vedle žebroty také všechny způsoby spojené s majetkovou delikvencí (prosté krádeže, lesní a polní pych), podvody a pověry (hazardní hry, domnělé schopnosti bránit ohni, předpověď budoucnosti, provozování černé magie a s ním spojené věštění) a také pohoršlivé chování (prostituce). Žebrat chodili bez rozdílu všichni Romové, aby uhájili svoji existenci. Na ptaní, jak se lidově říkalo žebrotě, se často vydávali především staří či nemocní lidé, o které nikdo nepečoval a kteří si sami nedovedli opatřit potřebné životní prostředky, a dále i ženy, které měly na starosti hladové krky ve svých velkých rodinách. Pravidelně chodily žebrot i děti a v časech nejvyšší nouze i muži, těm ale hrozil trestní postih, pokud byli práceschopní.⁵²

„Ti Romové, kteří se vymanili z historické hmotné bídy (do níž, bohužel ještě dnes mnozí upadají), „si potrpí“ na moderní, luxusní, drahé a nápadné oblečení. „*Te o Rom kamel, kaj les te udžanen sar kole gadžes, musaj pes šelbišvar ajci te sikhavel avri sar koda gadžo* – chce-li Rom, aby byl uznán jako „gadžo“, musí se stovacetkrát usilovněji snažit, aby se prosadil.“⁵³

1.7. Osudy českých a slovenských Romů během 2. světové války

„Genocida Židů v Evropě známá jako holokaust představuje strašlivý příklad toho, jak se dá masové násilí použít k vyhlazení celé populace. Cílem holokaustu bylo masové vyvraždění evropských Židů a likvidace židovského národa jako celku. Holokaust poskytl základ Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidy, kterou 9. prosince 1948 přijaly členské státy OSN.

---

⁵¹ NEČAS, Ctibor. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005. Knižnice Matice moravské. ISBN 80-86488-20-9. s. 181, 182.

⁵² NEČAS, Ctibor. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005. Knižnice Matice moravské. ISBN 80-86488-20-9. s. 183, 185.

⁵³ LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8. s. 23.

Pojem genocida formuloval polský právník Raphael Lemkin a jeho definice se používá dodnes.⁵⁴

Podle rasistických zákonů nacistického Německa byly některé skupiny lidí považovány za méněcenné, a tudíž neměly v ostatní lidské společnosti práva. Patřili sem Židé, černoši a Romové, ale i homosexuálové a asociálové.⁵⁵ V dobách nacistické diktatury platila doktrína o „nadřazenosti“ a „méněcennosti“ určitých ras, o dělení lidstva na „pány“ a „podlidi“. Ta byla základem státní politiky. Stejně jako Židé, tak i Sintové a Romové se dostali mezi „rasově cizorodé živly“. Tyto živly bylo potřeba vyloučit z národního společenství a posléze „eliminovat“. Prvním krůčkem na cestě k systematickému vyhlazování byly „norimberské zákony“. Politiku segregace podporovaly cílené kampaně v tisku, které pomohly ke „konečnému řešení“.⁵⁶

Po převzetí moci dne 30. ledna 1933 zlikvidovali nacisté během pár měsíců demokratický právní stát. Ačkoliv se teror a také perzekuce v tomto raném stádiu zaměřovaly především na politické protivníky, od počátku docházelo i k týrání Sintů a Romů a také k jejich zavírání do prvních koncentračních táborů.⁵⁷ Protektorát Čechy a Morava vznikl na základě výnosu říšského kancléře dne 16. března 1939.⁵⁸ Na území protektorátu Čechy a Morava, podobně jako na území celého hitlerovského Německa, začaly vznikat pracovní tábory, které byly postupem času přeměněny na soustředňovací „cikánské tábory“. Odtud byly celé romské rodiny deportovány do koncentračních táborů, a to především do Osvětimi a Březinky. V těchto táborech bylo od roku 1943 postupně soustředěno 20 000 Romů a Sintů z Německa, Čech, Moravy, Polska, Francie, Holandska, Belgie, Chorvatska, Maďarska, Litvy, Norska a Ruska.

---

⁵⁴ HAPEREN, Maria van, Wichert ten HAVE, Ben KIERNAN, Martin MENNECKE, Uğur Ümit ÜNGÖR, Ton ZWAAN a Aleš ZIEGLER, ŠMOK, Martin a Monika HORSÁKOVÁ, ed. *Holokaust a jiné genocidy*. Přeložil Petruška ŠUSTROVÁ. Polanka nad Odrou: Občanské sdružení PANT, 2015. Moderní dějiny (Občanské sdružení Pant). ISBN 978-80-905942-7-2. s. 11.

⁵⁵ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. s. 13.

⁵⁶ ROSE, Romani, ed. *Nacistická genocida Sintů a Romů: katalog ke stálé výstavě ve Státním muzeu v Osvětimi*. Praha: Romano džaniben, c2009. ISBN 978-80-257-0196-6. s. 22.

⁵⁷ ROSE, Romani, ed. *Nacistická genocida Sintů a Romů: katalog ke stálé výstavě ve Státním muzeu v Osvětimi*. Praha: Romano džaniben, c2009. ISBN 978-80-257-0196-6. s. 19.

⁵⁸ NEČAS, Ctibor. *Holokaust českých Romů*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-022-2. s. 16.

V noci z 2. na 3. srpna roku 1944 zemřelo v plynových komorách cca 3 000 posledních vězňů, převážně starých lidí a také matky s dětmi.⁵⁹

Podkladem pro rasovou diskriminaci Romů byl tzv. „Výnos o Cikánech“ vydaný v roce 1938, podle kterého mělo být cikánské obyvatelstvo vyloučeno z řad německého obyvatelstva. Důvodem bylo zabránění rasovému míšení. V roce 1938 pak vzniká „Říšská centrála na potírání cikánského zlořádu“, která podléhala přímo říšskému vůdci SS, který byl také šéfem německé policie a to Heinrichu Himmlerovi. Všichni Romové a romští míšenci se museli bez výjimek podrobit rasově-biologickému vyšetření. Na základě tohoto vyšetření byli rozděleni do celkem pěti skupin podle podílu cikánské a německé krve.⁶⁰

Za Cikány se pokládaly všechny osoby, kterým byla na základě zákona č. 117/1927 Sbn. vystavena cikánská legitimace nebo které měla v evidenci kriminální ústředna v Praze. Dle zákona č. 89/1942 Sbn. u nich nerozhodovalo to, jakou měli státní příslušnost, ani to, zda byli bez státní příslušnosti. Teprve vládní výnos o vybírání sociálně vyrovnávací dávky z 3. května z roku 1943 je po říšském vzoru rozdělil na úplné Cikány a na cikánské míšence s rovnou částí cikánské krve.⁶¹

Na území protektorátu Čechy a Morava bylo v roce 1940 na základě dochovaných dokumentů evidováno na 6 540 Romů. Ve stejném roce byly v Hodoníně u Kunštátu a v Letech u Písku zřízeny „kárné pracovní tábory“, posléze přejmenovány na „cikánské tábory“, kam byly soustřeďovány celé rodiny. Tábor v Letech u Písku fungoval v od 2. srpna 1942 do 9. srpna 1943. Celkem zde bylo vězněno na 1 319 lidí, z toho 327 lidí zemřelo a narodilo se zde 30 dětí. Cikánským táborem v Hodoníně u Kunštátu prošlo za dobu jeho existence od 2. srpna 1942 do 1. prosince roku 1943 celkem 1 317 vězňů, z toho 207 lidí zemřelo a narodilo se 35 dětí. Na místě, kde zemřelé Romy pochovávali, byl za přítomnosti představitelů české vlády dne 17. srpna roku 1997 odhalen památník ve tvaru kříže, na kterém je část vozového kola a koňského chomoutu. Z těchto táborů a z jiných míst protektorátu bylo v průběhu roku 1943 deportováno do koncentračních táborů celkem na 4 870 romských mužů, žen a dětí. Do

---

⁵⁹ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. s. 13.

⁶⁰ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. s. 14.

⁶¹ NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-022-2. s. 17.

osvobozené vlasti se po válce vrátilo pouze 583 Romů, kteří následky vyhlazovacích táborů přežili.⁶²

Romskému koncentračnímu táboru v Osvětimi a v Březince předcházelo masové vyvražďování Romů v Polsku, na Krymu a na Ukrajině. Speciální tábor, ve kterém byli zejména Romové z Maďarska, Rumunska či z Balkánu, byl zřízen roku 1941 v polské Lodži. První transport do Osvětimi dorazil v únoru roku 1943. Romům byly na oděv našívány černé trojúhelníky, na předloktí jim pak bylo vytetováno číslo a písmeno „Z“ které mělo připomínat německé Zigeuner, tedy Cikán.⁶³ Na konci května roku 1943 se stal dr. Josef Mengele táborovým lékařem sekce B II e v Osvětimi, tzv. „cikánského tábora“. Mengele svůj „odborný“ zájem zaměřoval především na jednovaječná dvojčata, která podroboval nelidským bestiálním pokusům, způsobujícím obětem nepředstavitelná muka. Často Romy a Sinty zabíjel vlastní rukou, a to z důvodu, aby je mohl ihned zkoumat. V rámci jeho „rasového výzkumu“ posílal části těl Antropologickému ústavu císaře Viléma v Berlíně - Dahlemu, kde byly později vědecky vyhodnocovány.⁶⁴

1.8. Situace v letech 1945 – 1989

Z počtu 6 500 cikánů, kteří žili na začátku 2. světové války na území Čech a Moravy, přišla většina z nich během následujících šesti let o život. Někteří zahynuli v Osvětimi – Březince, kam byli deportováni. Jiní zemřeli na území protektorátu, především pak ve dvou koncentračních táborech určených pro české cikány, což byly Lety u Písku a Hodonín u Kunštátu. 2. světovou válku přežilo pouze několik stovek českých Romů, ale statistiky říkají, že se již v roce 1947 na území Čech a Moravy nacházelo 16 752 Romů. Toto číslo bylo výsledkem první vlny migrace ze Slovenska.⁶⁵ Druhá vlna, která přišla v 50. letech, byla tvořena zejména dělníky, kteří přicházeli v organizovaném náboru do průmyslových oblastí Ostravska, Mostecka, Kladenska a jižních Čech. Třetí vlnu představovali Romové, kteří byli nuceně přesídleni ze Slovenska do českých a moravských okresů s nízkou koncentrací Romů. Romové, kteří migrovali v poválečných letech do českých zemí ze Slovenska, především

---

⁶² MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. s. 14, 15.

⁶³ MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. s. 15.

⁶⁴ ROSE, Romani, ed. *Nacistická genocida Sintů a Romů: katalog ke stálé výstavě ve Státním muzeu v Osvětimi*. Praha: Romano džaniben, c2009. ISBN 978-80-257-0196-6. s. 274.

⁶⁵ SNIEGOŇ, Tomáš. *Zmizelá historie: holokaust v české a slovenské historické kultuře*. Přeložil Zuzana KROTOVYCHOVÁ. Praha: Argo, 2017. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-2265-7. s. 146.

z romských vesnických osad, se zde usídlovali, lépe řečeno byli usídlováni převážně do městského prostředí průmyslových aglomerací.⁶⁶

V roce 1952 byla vydána směrnice s názvem Úprava poměrů osob cikánského původu, která kladla hlavní důraz na převýchovu a „postupné zabavování cikánů následků zaostalosti jako dědictví kapitalistického režimu“. Od druhé poloviny 50.let se státní orgány začaly intenzivně zabývat tím, jak do budoucna řešit tzv. cikánskou otázku. Byly konzultovány dva radikálně odlišné přístupy, a to etický a asimilační. V duchu stalinské národnostní politiky byla nakonec Komunistickou stranou Československa dána přednost státem řízené asimilaci.⁶⁷

Československo Romy v podstatě nikdy neuznalo jako samostatnou národnostní menšinu. Takto bylo zabráněno tomu, aby si Romové upevňovali spojení se svou vlastní identitou a tím i se svými dějinami.⁶⁸ Komunisté ve východní Evropě shodně sdíleli přesvědčení, že hlavní příčinou chudoby a nízkého společenského postavení Romů je právě jejich tradiční způsob života.⁶⁹ V roce 1958 vyšel zákon, který Romům zakazoval pokračovat v jejich dosavadním kočovném způsobu života.⁷⁰ Zákon se realizoval v roce 1959 formou policejních akcí, které se daly považovat za razie. Ze dne na den musela být odmontována kola u kočovných vozů, Romové měli povinnost usadit se tam, kde byli právě zastiženi. Obce jim měly poskytovat náhradní ubytování. Tento zákon velmi necitlivě zasáhl především skupinu olašských Romů. Kočování bylo součástí romských tradic, a náhle měli svůj způsob života navždy změnit.⁷¹

Rozložení Romů na českém území bylo nerovnoměrné, kvůli tomu vznikla v některých oblastech velmi vysoká hustota romské populace. Vynucená změna romského tradičního

---

⁶⁶ VÍŠEK, Petr. *Romové ve městě*. Praha: Socioklub, 2002. ISBN 80-86484-01-7. s. 11.

⁶⁷ HORVÁTHOVÁ, Jana, BURYÁNEK, Jan, ed. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-614-1. s. 51.

⁶⁸ SNIEGOŇ, Tomáš. *Zmizelá historie: holokaust v české a slovenské historické kultuře*. Přeložil Zuzana KROTOVYCHOVÁ. Praha: Argo, 2017. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-2265-7. s.146.

⁶⁹ MAPPEŠ-NIEDIEK, Norbert. *Chudáci Romové, zlí Cikáni: co je pravdy na našich předsudcích*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-869-7. s. 27.

⁷⁰ SNIEGOŇ, Tomáš. *Zmizelá historie: holokaust v české a slovenské historické kultuře*. Přeložil Zuzana KROTOVYCHOVÁ. Praha: Argo, 2017. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-2265-7. s. 146.

⁷¹ HORVÁTHOVÁ, Jana, BURYÁNEK, Jan, ed. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-614-1. s. 51.

způsobu života vyvolala mezi Romy a majoritou napětí, které se československým autoritám nepodařilo nikdy odstranit.⁷²

V roce 1989 žilo v Československu skoro 400 000 Romů - přibližně 145 000 v Čechách a 250 000 na Slovensku. Mezi 10 miliony obyvatel Čech a Moravy tenkrát tvořily Romové 1,4% populace. Je důležité říct, že tato čísla ve skutečnosti představují „kvalifikované odhady“, to proto, že definice toho, kdo je a kdo není Rom, byla velmi nejasná a někdy i subjektivně založená. Teprve po roce 1989 mohli Romové v Československu poprvé veřejně mluvit o otázkách stran své identity a také se účastnit politického života. Krátce po pádu komunismu vznikla první romská politická strana s názvem Romská občanská iniciativa. Zároveň ale šlo ke zformování nových radikálních politických stran s extremistickými a protiromskými programy. Vystaly i nové problémy v souvislosti s rozdělením Československa. Někteří Romové se chtěli přistěhovat za svými příbuznými do Čech a chtěli získat české občanství, což způsobilo narůstající vlnu neklidu v české společnosti.⁷³

1.9. Situace po roce 1990

Během sčítání lidu v roce 1991 se přihlásilo k romské národnosti pouhých 33 000 občanů.⁷⁴ V průzkumu, který byl proveden v listopadu 1993, více než 60% dotazovaných lidí z Čech uvedlo, že mají k Romům negativní vztah. Když začalo opadat nadšení ze „sametového rozvodu“, západní média situaci v České republice popisovala poměrně ostrými výrazy. Britské noviny *The Independent* například popsaly rasismus v české společnosti tímto způsobem: „Zaměňte slovo ‚cikáni‘ za slovo ‚židé‘ a mohlo by se jednat o Německo ve 30. letech. Použijte místo toho slovo ‚černoši‘ a máte jižní Afriku před několika lety.“⁷⁵ Z české perspektivy se vztah mezi státem a romskou menšinou stal velmi citlivou otázkou, jelikož zpochybňoval vývoj nové demokracie z hlediska jednoho z jejích zdánlivě nejsilnějších bodů, čímž bylo úsilí o respektování lidských práv. Zejména prezident Václav Havel se tehdy stal významným symbolem kvůli svému boji za lidská práva během komunistického režimu. A najednou to byl

---

⁷² SNIEGOŇ, Tomáš. *Zmizelá historie: holokaust v české a slovenské historické kultuře*. Přeložil Zuzana KROTOVYCHOVÁ. Praha: Argo, 2017. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-2265-7. s. 146.

⁷³ SNIEGOŇ, Tomáš. *Zmizelá historie: holokaust v české a slovenské historické kultuře*. Přeložil Zuzana KROTOVYCHOVÁ. Praha: Argo, 2017. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-2265-7. s. 146, 147.

⁷⁴ GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4. s. 155.

⁷⁵ SNIEGOŇ, Tomáš. *Zmizelá historie: holokaust v české a slovenské historické kultuře*. Přeložil Zuzana KROTOVYCHOVÁ. Praha: Argo, 2017. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-2265-7. s. 147.

právě „Havlův“ režim, který byl kritizován za zneužívání postkomunistického občanského práva k diskriminaci Romů.⁷⁶

2. Metodologie výzkumu

Výzkum byl proveden podle kvalitativního přístupu s pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Ten mi bylo ochotno poskytnout celkem 15 romských respondentů. Rozhovory probíhaly od ledna do března roku 2019. Jedinou podmínkou pro výběr respondentů bylo, že oslovený člověk musel být vždy starší 18 let. Rozhovory byly vždy dopředu domluvené a respondenti během rozhovoru odpovídali na předem připravených 10 otázek, které se obsahově nejčastěji dotýkaly vzájemného soužití Romů a české majority. Co se týká označení Rom/ Cikán, v práci bylo použito označení, které používá literatura, ze které jsem čerpala. V rozhovorech jsou pak ponechána pojmenování, která používali ve svých výpovědích sami participanti. Výpovědi oslovených participantů byly ponechány v původní neupravené formě, vymazána byla pouze tzv. vatová slova. Z tohoto důvodu jsou řečové akty participantů a z nich vyplývající prepisy navzájem velmi gramaticky a stylisticky odlišné.

První dva respondenty jsem znala již dříve a oslovila jsem je sama. Jeden z těchto prvních dvou oslovených lidí byl velice ochotný a rozhodl se mi pomoci se sháněním dalších participantů. Domlouval rozhovory mezi romskou komunitou v Dobrušce a do rodin, kde měly proběhnout naplánované rozhovory, mě vždy doprovázel. Některé participanty jsem později opět začala oslovovat sama na základě doporučení známých. Ke konci výzkumu, kdy zbývalo sehnat posledních pár participantů, byl výzkum přesměrován ještě na další lokalitu a díky tomu byl úspěšně dokončen. Jak proběhl celý tento kompromis popisuji detailně níže.

Respondenty z mého výzkumu lze podle jejich věku rozdělit do všech věkových kategorií. Odpovědi na rozhovory se lišily především různou délkou. Obsah odpovědí se někdy shodoval a někdy naopak lišil.

---

⁷⁶ SNIEGOŇ, Tomáš. *Zmizelá historie: holokaust v české a slovenské historické kultuře*. Přeložil Zuzana KROTOVYCHOVÁ. Praha: Argo, 2017. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-2265-7. s. 147.

2.1. Cíl výzkumu

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo porozumět tomu, jak romští participanti vnímají svoji v podstatě každodenní konfrontaci s českou majoritou v Dobrušce. Jestli je podle nich na místě neustálé rozlišování kategorického „my a oni“ a jak se k této kategorizaci osobně staví. Práce si klade za cíl zjistit, jaké vůbec jsou jejich názory na tolikrát omílané problematické vztahy mezi dvěma proti sobě stojícími stranami. S tím souvisí i otázka, jestli o změnu poměrů vůbec zmíněné strany projevují svůj zájem. Co se týká historie Romů, okolním světem byli Romové velmi často zkoušeni. Jejich postavení ve společnosti bylo po staletí velmi špatné a to nás může vést k otázce, zda je dnešním hybatelem změn právě ono porozumění a vzájemná tolerance, odbourání rasismu a všudypřítomných předsudků.

2.2. Struktura otázek

Jak uvádí Hynek Jeřábek, správně položená otázka musí být teoreticky (vědecky) relevantní (významná) a empiricky smysluplná. Musí mít vztah k systému pojmů zkoumaného prostředí a také k systému pojmů testované teorie.⁷⁷ Respondenti, kteří absolvovali rozhovor, odpovídali na celkem deset otázek. Ty byly pro participanty doplněné ještě o jednotlivé podotázky. Otázky byly předem pečlivě vybrány a prokonzultovány s vedoucím této bakalářské práce tak, aby se opíraly o jednotlivá témata dotýkající se každodenního života Romů. Pokud se stalo, že participant nevěděl, jak má na danou otázku odpovědět (a tato situace nebyla ojedinělá), snažila jsem se mu co nejlépe vysvětlit, co po něm chci. Zároveň jsem si dávala velký pozor, aby má vysvětlení a různé příklady nepůsobily na respondenta tak, aby mohly ovlivnit jeho názor a tím i případně výslednou odpověď. Jak píše orální historici Miroslav Vaněk a Pavel Mücke, kvalitativní výzkum používá takové bádání, které sdělení jednotlivce vnímá jako svébytnou poznávací hodnotu a nesnaží se její obsah pomocí kvantifikujících (tj. statistických) postupů zobecnit.⁷⁸ Tento postup nebyl vždy příliš jednoduchý, ale při pokládání otázek jsem se snažila zaujmout ve svém postoji tazatele co největší neutralitu a nestrannost ke všem daným otázkám. Zároveň jsem si vědoma toho, že absolutní objektivita není možná.⁷⁹

---

⁷⁷ JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Dot. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-662-5. s. 33.

⁷⁸ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5. s. 19.

⁷⁹ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.

Pokud se zaměříme na obsah jednotlivých otázek, je možné říci, že otázky byly různého charakteru. Reakce participantů na otázky byly vždy různé, ať už pozitivní či negativní. Některé otázky se snažily zjistit, zda participanté vnímají rasismus, jak rasismu rozumí a také jak se k němu staví. Důležitou součástí rozhovoru byly otázky, které se pokoušeli rozklíčovat, jak se participanté stavějí k možnostem vzájemného soužití majority a jich samotných, případně jak vypadají jejich vztahy s majoritou. Otázky se dotýkaly i toho, jak chtějí být participanté majoritou nazýváni a jak se v průběhu výzkumu ukázalo, pro některé participanty to bylo poměrně choulostivé a sporné téma. Pokud se participant cítil tak, že nevěděl, jak má na otázku odpovědět, jeho další odpovědi byly strohé a jeho další přístup k rozhovoru byl spíše liknavého charakteru. Tyto situace se však nestávaly příliš často. Otázky, které se ukázaly být participantům méně příjemné, souvisely především s jejich sociálním postavením ve společnosti a nejpálčivější pro ně byla ta, která se nepřímou ptala na jejich zaměstnání. V rozhovoru se vyskytovaly i otázky, které se zajímaly o to, jak vnímají participanté budoucnost svých dětí. V poslední části rozhovoru je zařazena i otázka, která se od respondenta snaží zjistit, jestli se dotyčný/á ztotožňuje s tím, že je Rom a případně jestli je hrdý na to, co samotné romství v jeho uvažování znamená.

2.3. Metoda výzkumu

Jako součást mojí bakalářské práce jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Termínem *kvalitativní výzkum* lze rozumět jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvalifikace. Může to být například výzkum, který se týká hlubšího porozumění lidí, jako to je v případě mé bakalářské práce. Výzkum se ale také může týkat např. příběhů či chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.⁸⁰

Pojmu kvalitativní výzkum můžeme také rozumět jako procesu hledání porozumění založeného na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří holistický obraz určité části společnosti a také informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.⁸¹

---

⁸⁰ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x. s. 10.

⁸¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 48.

Dovednosti, které jsou potřebné pro provozování kvalitativního výzkumu, jsou především tyto: dovednost odstoupit a kriticky analyzovat situaci, rozeznat a vyhnout se zkreslení, snažit se získat platné a především spolehlivé údaje a konečně schopnost abstraktního myšlení. K tomu všemu navíc potřebuje badatel ještě také teoretickou a sociální vnímavost, schopnost udržovat si analytický odstup a zároveň využívat dříve získané zkušenosti a teoretické znalosti k interpretaci toho, co vidí. Musí být všímavým pozorovatelem a důležité rozhodně je, aby měl dobré komunikační schopnosti.⁸²

Kvalitativní metody se většinou užívají k odhalení a porozumění toho, co je podstatou jevů, o nichž toho zatím ještě moc nevíme.⁸³ Kvalitativní výzkum v sobě zahrnuje hlavní tři složky. První složkou jsou údaje, které mohou pocházet z mnoha zdrojů. Nejobvyklejšími zdroji údajů jsou právě rozhovory či pozorování. Druhou složkou jsou nejrůznější analytické nebo interpretační postupy, s jejichž pomocí docházíme k závěrům nebo teoriím. Tyto postupy většinou obsahují techniky konceptualizace údajů. Tento proces, nazývaný „kódování“, se liší především podle typu výcviku, množství zkušeností a cílů badatele. Písemné a ústní výzkumné zprávy lze zařadit do třetí složky kvalitativního výzkumu. Mohou být publikovány ve vědeckých časopisech či na konferencích a jejich forma je závislá na posluchačích a na vlastnostech prezentovaných závěrů nebo teorií. Badatel může třeba vyložit souhrnné závěry nebo naopak detailní rozbor jedné části svého výzkumu.⁸⁴

Co se týká cílů výzkumu, ty se mezi jednotlivými badateli většinou významně liší. Výsledky výzkumu mohou sloužit např. k vyjasnění a ilustraci kvantitativních výzkumů, ke tvorbě výzkumných nástrojů, k vývoji určitých pojetí, k hodnocení projektů, k poskytnutí informací pro komerční účely, jako pomůcka pro praktiky a také mohou sloužit třeba cílům politickým, stejně jako cílům vědeckým, jako je tvorba základní báze znalostí.⁸⁵

---

⁸² STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x. s. 11.

⁸³ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x. s. 11.

⁸⁴ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x. s. 12.

⁸⁵ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x. s. 13.

Opakem kvalitativního přístupu je přístup kvantitativní. Tento přístup předpokládá, že fenomény sociálního světa (jeho různé aspekty, objekty, procesy atd.), které činí předmětem zkoumání, jsou svým způsobem měřitelné, či při nejmenším nějakým způsobem tříditelné, uspořádatelné. Informace, které jsou získávané v jisté kvantifikovatelné a co nejvíce formálně porovnatelné podobě, se pak analyzují statistickými metodami, se záměrem o ověření platnosti představ o vzájemných vztazích těchto charakteristik, také o jejich vztazích k dalším objektům a jejich vlastnostem atd.⁸⁶

Pro lepší pochopení odlišnosti těchto dvou odlišných přístupů lze uvést několik rozdílů. Při používání kvantitativního přístupu probíhá vyhodnocování dat až po ukončení jejich sběru, zatímco při užití kvalitativního přístupu dochází k vyhodnocování dat už během jejich sběru. Při využití kvantitativního přístupu jsou výsledky relativně závislé na výzkumníkovi, zatímco při používání kvalitativního přístupu mohou být výsledky ovlivněny výzkumníkem. Během používání kvantitativního přístupu se využívá dedukce, tedy nejprve dochází k formulaci vztahů a až následně k sběru dat. U použití kvalitativního přístupu je to přesně naopak. Využívá se indukce, při které se nejprve sbírají potřebná data, a až později dochází k formulaci vztahů. Na rozdíl od kvantitativního přístupu, u kterého lze provést sběr a analýzu dat poměrně rychle, je sběr a analýza údajů při použití kvalitativního přístupu většinou víc časově náročná.⁸⁷

Jak sama můžu potvrdit, v kvalitativních studiích hrají značnou roli tzv. *gatekeepers*, dveřníci. Dva takové dveřníky jsem během výzkumu měla šanci potkat a oba se stali nedílnou součástí pro zhotovení mého výzkumu. Tyto osoby totiž umožňují výzkumníkům pobyt v terénu a přístup k zajímavým jedincům a skupinám. V mém případě to byly romské rodiny, především participanti starší 18 ti let.⁸⁸

---

⁸⁶ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6. s. 40.

⁸⁷ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6. s. 40.

⁸⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 150.

2.4. Vysvětlení pojmů

Součástí kvalitativního výzkumu mojí bakalářské práce byly i následující pojmy, na které jsem často s participanty během rozhovorů narazila. Spousta z nich se objevuje i v otázkách, které byly participantům pokládány. Diskuze s participanty ohledně jednotlivých pojmů se neustále opakovaly a z tohoto důvodu mi přišlo vhodné, aby tyto pojmy dostaly zvláštní prostor a měl by být objasněn jejich správný význam.

V diskuzích na romské téma často dochází k terminologickým nedorozuměním. V souvislosti se stereotypy bývají zpravidla zaměňovány pojmy jako jsou stereotyp, předsudek, diskriminace a rasismus. Tyto pojmy spolu zpravidla velmi úzce souvisí, nicméně bylo by dobré si je vyjasnit, a to z pozice příslušné odborné literatury.⁸⁹

Rasismus - Příslušníci každé rasové skupiny vnímají a uvědomují si specifické vlastnosti své vlastní skupiny a odlišnosti ve vlastnostech odlišných rasových skupin. Toto historicky dlouhodobé vnímání rasových odlišností vedlo k vytvoření poměrně stabilních sociálněpsychologických stereotypů a také postojů. Je to přirozený, a nikoliv pouze negativní jev. Rasismus lze považovat za souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se až k nepřátelským aktivitám namířeným vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují diskriminací a též agresivním chováním, které může být buď verbální či fyzické.⁹⁰

Diskriminace – Týká se negativních akcí, které mohou vyplývat z předsudku. Někdo, kdo je pod vlivem předsudku, se může v některých situacích dopouštět diskriminace. Pokud se předsudky dají držet pod kontrolou společnosti, pak nedochází k proměně v diskriminační akty. Jestliže se však ve společnosti předsudkům nekladou dostačující překážky, pak se předsudky projevují diskriminačním jednáním, které se podle výše intenzity liší od prostého sociálního vyhnutí se až k činům, které mohou být extrémně agresivní.⁹¹

---

⁸⁹ WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1. s. 9.

⁹⁰ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1. s. 64.

⁹¹ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1. s. 70.

Předsudek – Je nějaká předpojatost, názorová strnulost, emočně nabitý kriticky nezhdnocený úsudek a z něj plynoucí postoj. Je to názor přijatý jedincem nebo skupinou.⁹²

Stereotyp – Vychází z přesvědčení, že jedinec je nositelem určitých vlastností, pouze přesto, že je členem určité skupiny nebo určité kategorie. Tyto vlastnosti automaticky připisujeme jako charakteristické či vystihující danou skupinu.⁹³

Stigmatizace – Paradigma stigmatizace může vysvětlit negativní nálepkování založené na emocích. Vzorce vysvětlování chování, které jsou často jejím výsledkem, mohou vést k celkovému procesu degradace, která může zahrnovat celé sociální prostředí určité osoby, např. rodinu a na základě společenských charakteristik vzniklou skupinu a dokonce veškerou kulturu etnické menšiny. To objasňuje rostoucí sociální vzdálenost mezi stigmatizovanými etnickými skupinami a místním obyvatelstvem i radikální degradaci v rámci sociálního systému společnosti, která danou menšinu obklopuje.⁹⁴

2.5. Zkoumaná lokalita

Terénní výzkum zaměřený na problematiku romské menšiny v České republice probíhal v Královéhradeckém kraji v malém městě Dobruška, které leží pod Orlickými horami s počtem obyvatel 6 653 (k 1. 1. 2019).⁹⁵ Dalo by se říci, že v Dobrušce vychází majoritní obyvatelstvo s romskou menšinou v poklidném soužití, protože romská menšina je v Dobrušce zastoupena v poměrně malém měřítku. Přes veškeré snahy se mi nepodařilo získat přesná čísla o počtu Romů v Dobrušce. Ve východočeské Jaroměři (12 294 obyvatel k 1. 1. 2019)⁹⁶ či Třeběchovicích pod Orebem (5 752 obyvatel k 1. 1. 2019)⁹⁷ je rozdíl v romském obyvatelstvu patrně markantně vyšší. V těchto městech je romská menšina zřejmě poměrně vysoká. A tento

---

⁹² PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1. s. 67.

⁹³ WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1. s. 10.

⁹⁴ GEDLU, Mesfin, ed. *The Roma and Europe: conference proceedings : Štířín Castle, December 10-13, 1998*. Prague: Institute of International Relations, [1998]. ISBN 80-85864-71-1. s. 218.

⁹⁵ *Místopisný průvodce* [online]. WANET s.r.o. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/2443/dobruska/pocet-obyvatel/>

⁹⁶ *Místopisný průvodce* [online]. WANET s.r.o. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/8902/jaromer/pocet-obyvatel/>

⁹⁷ *Místopisný průvodce* [online]. WANET s.r.o. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/8732/trebechovice-pod-orebem/pocet-obyvatel/>

fakt se v Královéhradeckém kraji považuje za obecně známý. Kvůli nedaleké automobilce Škoda Kvasiny se za posledních několik let zvýšil na Rychnovsku počet dalších národnostních menšin. Automobilka v Kvasinách (1 415 obyvatel k 1. 1. 2019)⁹⁸ se stala pro zahraniční dělníky velmi atraktivním pracovním cílem. V tomto důsledku v poslední době přibývá v okolí Rychnovska a v celém Královéhradeckém kraji narůst příchozích cizinců zejména ze zemí jako je Ukrajina, Polsko, Bulharsko, Rumunsko, Slovensko.⁹⁹

V Dobrušce je na rozdíl od okolních větších měst, jako je třeba Rychnov nad Kněžnou (10 811 obyvatel k 1. 1. 2019)¹⁰⁰, nedostatek zařízení pro podporu vzájemného setkávání obyvatel města. Během rozhovorů se na tento nedostatek hodně respondentů odkazovalo. Romové v rozhovorech opakovaně projevovali zájem o vytvoření nového komunitního centra pro setkávání rodin a dětí, kde by mimo jiné mohlo docházet k vzájemné integraci Romů a majority, a tudíž i k podpoře vzájemných vztahů v Dobrušce. Kromě domu dětí a mládeže pro menší děti je v Dobrušce ještě volnočasový klub Vješák pro mladé. Ten navštěvují jak české, tak i romské děti. Jak ale z některých rozhovorů vyplynulo, romské děti byly opakovaně rasisticky napadány českými dětmi a po vzájemných střetech došlo k zákazu navštěvování Vješáku romským dětem.

V Dobrušce žijí romské rodiny v různých částech města a nedá se říct, že by se soustředily pouze na jednom místě. Předem domluvené rozhovory s participanty probíhaly vždy u nich doma, v jejich domovském prostředí. Rozhovory se konaly jak v rodinném domě, panelovém domě, v pečovatelském domě, tak i na ubytovně. V Dobrušce žijí dvě subetnické skupiny Romů, a to Romové olašští a Rumungri. Participanti, kteří byli ochotní poskytnout rozhovor a zodpovědět připravené otázky, byli všichni ze subetnické skupiny Rumugri. Mezi kontaktovanými participanty, se kterými jsem se chtěla setkat a udělat rozhovor, byli i olašští Romové. Z naplánovaných rozhovorů s nimi však pokaždé z nějakého důvodu z jejich strany sešlo. Jak jsem se později dozvěděla od jiných participantů, olašští Romové s majoritou

---

⁹⁸*Místopisný průvodce* [online]. WANET s.r.o. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z:

<https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/10580/kvasiny/pocet-obyvatel/>

⁹⁹Podle vyjádření místních obyvatel k menšinám

¹⁰⁰*Místopisný průvodce* [online]. WANET s.r.o. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z:

<https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/10600/rychnov-nad-kneznou/pocet-obyvatel/>

neudržují příliš pevné vazby a z toho důvodu je možné, že nechtěli být součástí výzkumu a poskytnout rozhovor. Co se týká těchto dvou skupin žijících v Dobrušce, navzájem o sobě vědí, ale jejich vztahy nejsou nijak zvlášť přátelské. Někteří z participantů se zmínili, že pokud dojde k setkání např. dvou Romů na ulici, jsou schopní i na vzdálenost několik metrů rozlišit, jestli je dotyčný „jejich“ nebo ne.

Jak už bylo zmíněno, počet romských rodin není v současné době v Dobrušce tak vysoký, jako tomu bylo v předchozích letech. Tento fakt potvrzuje zejména skutečnost, že spousta romských rodin se v posledních letech přestěhovala z Dobrušky do okolních větších měst jako je Nové Město nad Metují (9 399 k 1. 1. 2019)¹⁰¹, Náchod (19 358 k 1. 1. 2019)¹⁰² nebo Hradec Králové, (89 934 k 1.1. 2019)¹⁰³. Jak to potvrzují i někteří respondenti, kteří se s těmito rodinami znali nebo s nimi stále zůstávají v kontaktu. Stěhování romských rodin do těchto měst proběhlo především za účelem lepší komunikace s veřejnými institucemi, a tudíž i o něco vstřícnějšího vyřízení jejich požadavků, do nichž lze zahrnout např.: čekání na městské byty, starobní důchody či pobírání sociálních dávek. V opačném případě došlo ke stěhování některých rodin z Českého Meziříčí (1 901 obyvatel k 1. 1. 2019)¹⁰⁴ do Dobrušky za účelem zlepšení jejich sociální situace. Jeden z participantů dříve bydlel se svojí rodinou v Českém Meziříčí a přestěhoval se do Dobrušky. V důsledku stálých vzájemných styků tohoto participanta a jeho rodiny a známých došlo právě díky němu ke zprostředkování posledních rozhovorů v Českém Meziříčí. Několik romských rodin z Českého Meziříčí má v Dobrušce přátele nebo rodinu a díky tomu dochází k častému setkávání Romů z Českého Meziříčí v 10 km vzdálené Dobrušce.

Co stálo za přemístěním poslední části výzkumu do Českého Meziříčí? Každému z participantů bylo ještě před začátkem rozhovoru jasně vysvětleno, za jakým účelem jsou rozhovory prováděny, tedy že jsou součástí výzkumu do bakalářské práce k zakončení studia

---

¹⁰¹*Místopisný průvodce* [online]. WANET s.r.o. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z:

<https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/10524/nove-mesto-nad-metuji/pocet-obyvatel/>

¹⁰²*Místopisný průvodce* [online]. WANET s.r.o. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z:

<https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/10487/nachod/pocet-obyvatel/>

¹⁰³*Místopisný průvodce* [online]. WANET s.r.o. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z:

<https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/5997/hradec-kralove/pocet-obyvatel/>

¹⁰⁴*Místopisný průvodce* [online]. WANET s.r.o. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z:

<https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/2028/ceske-mezirici/pocet-obyvatel/>

oboru Transkulturní komunikace na Univerzitě Hradec Králové. I přes dle mého názoru dostačujícího vysvětlení důvodu provádění výzkumu a neustálého připomínání statusu studentky se jedna z respondentek po našem rozhovoru při následující návštěvě Správy sociálního zabezpečení v Dobrušce dovolávala „té hodné sociální pracovnice“, což jsem měla být já. Díky této nešťastné mylce jedné z respondentek došlo k tomu, že jednoho z participantů, který mi zprostředkoval v romských rodinách návštěvy spojené s rozhovory, navštívil Mgr. Bohuslav Matys, sociální pracovník, který má v Dobrušce na starosti řešení problémů v oblasti sociální sféry. Můj respondent musel vysvětlit, že se v Dobrušce neobjevila žádná falešná sociální pracovnice, která by se takto mezi Romy legitimovala, ale že jde pouze o studentku, jež mezi Romy provádí výzkum na základě rozhovorů. Díky celému incidentu se však mezi některými Romy objevily pochybnosti, které vyvolaly velkou míru nedůvěry. Zdálo se, že výzkum nebude možné dokončit. Vedoucí bakalářské práce ale schválil přesunutí poslední části výzkumu do Českého Meziříčí. A tak díky již výše zmíněnému respondentovi z Českého Meziříčí byly rozhovory s posledními třemi participanty podniknuty nikoli v Dobrušce ale v Českém Meziříčí.

2.6. Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami

Jak píše Hynek Jeřábek, rozhovor může ovlivňovat celá řada okolností, z nichž některé může výzkumník ovlivnit, je to např. věk, pohlaví, způsob vystupování tazatele, jeho hlas nebo třeba jeho gesta.¹⁰⁵ Osobně jsem před zahájením každého rozhovoru považovala za velmi důležité, abych romským participantům hned na začátku naznačila, že je mezi námi naprostá rovnost a že vůči nim nemám žádné předsudky, ačkoliv jsem si vědomá toho, že absolutní objektivita není nikdy možná. Většinou jsem jim s přátelským úsměvem podala ruku a vysvětlila jsem jim, jak si vážím toho, že jsem mohla přijít až k nim domů a že jsem vděčná za to, že mě nechají nahlédnout do svého soukromí. Dle mého názoru je velice důležité alespoň se pokusit o odbourání bariéry, která pramení z nedůvěry v cizího člověka a ještě k tomu, když se jedná o *gádžu*. Ne ve všech případech se mi to podařilo, ale ve výsledku bylo moje snažení o navázání vřelého kontaktu během rozhovoru úspěšné.

Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami se skládá z řady pečlivě formulovaných předem připravených otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovědět. Tento typ rozhovoru se zpravidla používá, když je nutné minimalizovat variaci otázek kladených dotazovanému. Dochází tak k tomu, že se redukuje pravděpodobnost, že se získaná data

---

¹⁰⁵JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Dot. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-662-5. s. 41

v jednotlivých rozhovorech budou výrazně lišit svoji strukturou. Tento typ rozhovoru je vhodný v případě, že už nebudeme mít možnost rozhovor s respondentem opakovat a máme omezený čas se respondentovi věnovat.¹⁰⁶

2.7. Etika výzkumu

Etické otázky hrají ve společenskovědním výzkumu důležitou roli a existují různé standardy a doporučení, které vymezují etická pravidla aplikovatelná ve výzkumu.¹⁰⁷ Dá se říct, že prakticky v rámci každého výzkumu je třeba řešit určité etické otázky. Etické dimenze kvalitativního výzkumu rozhodně souvisejí s obecnými principy. Tyto principy jsou v jednotlivých vědách formulovány již poměrně dlouhá léta formováním etického přístupu. Na každém výzkumníkovi zůstává, aby pečlivě zvážil všechny etické aspekty jeho výzkumu. Morálnímu souzení a rozhodování se v tomto případě nelze vyhnout.¹⁰⁸

Mezi zásadní oblasti etiky výzkumu rozhodně patří důvěrnost (*confidentiality*). Důvěrnost znamená, že nebudou zveřejněna žádná data, která by nějakým způsobem umožnila čtenáři identifikovat účastníky výzkumu. Jak Roman Švaříček a Klára Šedová dodávají, výzkumník by měl rozhodně všechny účastníky výzkumu předem ubezpečit o zachování důvěrnosti a zásady o zachování důvěrnosti by měl dodržovat.¹⁰⁹ V ideálním případě by neměla být výzkumníkovi známa identita účastníků výzkumu. V případě, že není možné zajistit anonymitu účastníků, jejich identita nesmí být odhalena nikomu dalšímu.¹¹⁰

Před začátkem každého rozhovoru jsem všechny participanty seznámila se skutečností, že můj výzkum nevyžaduje žádný zásah do jejich osobních údajů. Vždy jsem je ubezpečila v tom, že během svého výzkumu budu respektovat jejich anonymitu a veškeré informace, které mi poskytnou na základě dotazování, budou sloužit pouze pro mou vlastní potřebu k hromadnému

---

¹⁰⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 173.

¹⁰⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 153.

¹⁰⁸ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 43, 44.

¹⁰⁹ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 45.

¹¹⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 153.

zpracování. Participantů byli ubezpečeni, že informace, které mi poskytnou, nebudou šířeny žádné třetí osobě. Po celou dobu výzkumu jsem se snažila vyvolávat přátelskou a vřídnu atmosféru.

2.8. Získávání dat

Rozhovory jsem získala od participantů z větší části v Dobrušce, ale také v nedalekém Českém Meziříčí. První rozhovor jsem provedla v Dobrušce 11. 11. 2018. Poslední rozhovory pak vznikly 24. 3. 2019 v Českém Meziříčí. Rozhovory s participanty v Dobrušce proběhly v různých částech města, na rozdíl od Českého Meziříčí, kde jsem navštívila pouze jeden činžovní dům. Získávání participantů na rozhovor bylo zpočátku těžké, ale díky známostem prvních oslovených participantů jsem postupně získala další respondenty. Až na pár výjimek bylo obvyklé, že během rozhovoru s jedním participantem byla přítomná celá jeho rodina, která byla zrovna doma, včetně dětí všech věkových skupin. Díky časté hojně účasti dalších členů rodiny participantů bylo obvyklé, že jsem během návštěvy jedné rodiny získala hned několik rozhovorů. Velká část participantů byla velmi ochotná a mnozí mi doporučili, nebo sami domluvili další rozhovory se svými romskými známými. Rozhovory vždy probíhaly u participantů doma. Prostředí, ve kterém jsem se nacházela při rozhovorech, bylo na různých sociálních úrovních. Respondenti ke mně byli často velmi pohostinní a milí.

2.9. Charakteristika respondentů

Výzkumný vzorek respondentů tvoří lidé, kteří byli ochotní zapojit se do mého výzkumu a poskytnout mi svoje odpovědi na otázky pokládané během rozhovoru. Výzkumný vzorek participantů se skládá z žen a mužů žijících v Dobrušce a v Českém Meziříčí. Pro lepší přehlednost výběrového vzorku respondentů slouží tabulka, ve které jsou tito lidé rozděleni podle **pohlaví**, **věku** a jejich **aktuální situace**, tedy jestli jsou zrovna **zaměstnaní**, v případě žen to může být **mateřská dovolená** a v případě seniorů invalidní, předčasný nebo starobní **důchod**.

	pohlaví	věk	místo bydliště	aktuální stav
Respondent č. 1	muž	21	Dobruška	zaměstnaný
Respondent č. 2	žena	24	Dobruška	na mateřské dovolené
Respondent č. 3	žena	33	Dobruška	na mateřské dovolené
Respondent č. 4	muž	34	České Meziříčí	zaměstnaný
Respondent č. 5	muž	34	České Meziříčí	zaměstnaný
Respondent č. 6	žena	37	Dobruška	nezaměstnaná
Respondent č. 7	muž	40	Dobruška	zaměstnaný
Respondent č. 8	muž	40	Dobruška	zaměstnaný
Respondent č. 9	muž	56	Dobruška	zaměstnaný
Respondent č. 10	muž	57	Dobruška	v důchodu
Respondent č. 11	žena	64	Dobruška	v důchodu
Respondent č. 12	žena	64	Dobruška	v důchodu
Respondent č. 13	muž	68	České Meziříčí	v důchodu
Respondent č. 14	žena	70	Dobruška	v důchodu
Respondent č. 15	žena	70	Dobruška	v důchodu

3. Výzkumné šetření

V této části bakalářské práce se budu zabývat výsledky výzkumného šetření, tedy tím, co vyplynulo z podrobné analýzy nasbíraných dat na základě rozhovorů, které mi participanti v Dobrušce a v Českém Meziříčí poskytli. Mým hlavním cílem, na který jsem se během výzkumu zaměřila, byl život romských participantů jak v Dobrušce, tak i v Českém Meziříčí.

Na základě vzájemného soužití Romů a majority jsem se pokoušela od romských participantů zjistit, jaké jsou jejich dosavadní převažující zkušenosti s majoritou, tedy jaké vztahy chovají k majoritnímu obyvatelstvu a jestli mezi majoritou mají přátele a kamarády, o kterých mohou říct, že s nimi mají přátelský vztah. Mimo jiné mě zajímalo, jaký postoj respondenti zaujímají k onomu problematickému soužití majority a Romů, tedy jestli by se podle nich dalo vzájemné soužití obou stran nějakým způsobem řešit a zlepšit.

Pokoušela jsem se najít odpovědi na to, jak se respondenti stavějí k tomu, jaké pojmenování pro Romy používá majorita, tzn. jaké pojmenování jim vyhovuje, které jim je naopak nepříjemné či je dokonce uráží. Dále jsem se pokoušela zjistit, jaké názory zaujímají ve vztahu k integraci romských dětí do tříd s českými dětmi ve školách a také zda si myslí, že romské děti mají svoji budoucnost hned na začátku svého života předurčenou právě kvůli tomu, že jsou romského původu. Během svého výzkumu jsem se také snažila rozklíčovat, jak se Romové v Dobrušce a Českém Meziříčí staví k otázkám, týkající se rasismu, tedy jestli se na vlastní kůži

s rasistickým či xenofobním chováním sami setkali, a pokud ano, v jaké souvislosti bylo toto chování či jednání proti jejich osobě namířené. Zajímalo mě také, jestli si participanti myslí, že téma týkající se rasismu na veřejnosti je stále společensky propírané a nebo zda-li toto téma poněkud v poslední době ztratilo na významu. V neposlední řadě jsem se pokoušela přijít na to, jestli je pro Romy obtížné sehnat si zaměstnání. V tomto případě opět hrála roli skutečnost, že pro některé respondenty může být obtížné najít si práci právě z důvodu jejich romskému původu. Můj výzkum se snažil zjistit i to, jestli jsou oslovení respondenti hrdí na to, kým jsou, tedy jestli jsou hrdí na svůj romský původ.

4. Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Na otázku, zda-li jsou respondenti zaměstnaní, mi odpověděli všichni. Jejich odpovědi jsem zanesla do tabulky jako „aktuální stav“. Toto slovní spojení jsem vybrala záměrně. Jak už jsem výše zmínila, v mém výzkumu figurují participanti z různých věkových skupin, tudíž je možné, že někteří z nich už nepracují a jsou v důchodu, nebo jsou zrovna na mateřské dovolené.

Bylo zjevné, že tato otázka v romských participantech vzbuzovala značnou nejistotu. Jakmile jsem dodala, že mě zajímá, jestli si myslí, že v situaci, kdy si hledá Rom zaměstnání, má ztížené podmínky pro nalezení práce kvůli tomu, že je Rom, nepříjemné obavy často ihned pominuly a atmosféra se během rozhovoru hned stala uvolněnější. Dostalo se mi odpovědi sice od všech participantů, ale u některých jen na první část otázky, tedy jak už jsem výše předešlela, jestli jsou zaměstnaní. Dvě z dotazovaných žen jsou na mateřské dovolené a dále se ke zbytku otázky nevyjádřily. Stejně tak dva zaměstnaní muži. Šest z dotazovaných respondentů je již v důchodu a svou odpověď také dále nerozvedli, až na dva z nich. Jeden z respondentů dodal, že za komunistického režimu bylo práce dost, ale v dnešní době si Romové hledají práci poněkud obtížněji. *„Tak v tu dobu, (kdy ještě respondent pracoval) to bylo ještě za komunistu, tak to práce bylo všude, žejo. Ale nebyl výdělek, jak se říká, no.“*¹¹¹ Druhá respondentka v důchodu zastávala názor, že když jde Rom na úřad, odbydou ho. *„Zaměstnání nemám, jsem důchodkyně. Je to odlišný, člověk ide na úřad nebo takto, tak vás odbydou.“*¹¹²

---

¹¹¹ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) – Respondent č. 13.

¹¹² Rozhovor ze dne 18. 11. 2018 (Dobruška) – Respondentka č. 11.

Jedna z žen, která není zaměstnaná, k první části své odpovědi ještě dodala, že si myslí, že Romové to mají těžší. Na úřadě podle ní koukají na to, jestli člověk pracuje nebo ne a také jestli dostává peníze od státu. Podobně odpověděl i jeden z mužů, který popisoval, že když se jde Rom ptát na práci, odbydou ho. Další z mužů uvedl, že Romové musí mít známosti, jinak je nikde zaměstnat nechtějí. *„Pokud já nemám nějakou známost, třeba někoho, kdo se zaručí a doporučí, tak se tam dostanu, ale pokud já vezmu telefon a zavolám, tak se tam nedostanu.“*¹¹³

Výjimku v tomto případě tvořili dva muži, kteří odpověděli, že pokud se Romové snaží a ukážou, že mají chuť pracovat, není problém si práci najít. *„Ne. Hele já dělám v práci, v autodílně. Jsem jedinej Cigán v celý firmě. Berou mě, protože chodím do práce, nedělám áčka. Nedělaj, jako že by mně řekli: „Hele je tady černej, nebo co.“ Bavěj se se mnou normálně, jako kdybych byl na jejich úrovni. Jak vedoucí, tak normální kluci i ženský. To všechno záleží na mně, jak já se k nim budu chovat. Když budu blbej, tak budu trpět. Snažím se teda, abychom mohli žít normálně. Podle mě nemaj žádný výhrady, ke mně.“*¹¹⁴, *„Je potřeba se snažit a pak to není problém.“*¹¹⁵

Po shrnutí odpovědí respondentů, kteří odpovídali na položenou otázku týkající se často problematického hledání zaměstnání můžu říci, že odpovědi participantů nebyly naprosto jednoznačné, protože se mezi odpověďmi našly dvě výjimky. Je ale zřejmé, že větší část dotazovaných si všímá, že mezi majoritou určitá rasovost vůči Romům rozhodně je a že stále existuje určité procento zaměstnavatelů, kteří soustřeďují svoji pozornost na to, jestli zaměstnají Čecha či Roma. Obdobně reagovali někteří participanté na fakt, že pokud jdou s žádostí o práci na úřad, na základě jejich původu jim je vyhověno hůře než žadateli, který není romského původu. Jak uvádí ve své knize Milena Hübschmannová, pro mnoho Romů je pravidelná peněžitá mzda zcela neobvyklou vymožeností. Naproti tomu průměrná česká populace je a byla na pravidelnou mzdu zvyklá po mnoha generací, po staletí. *„Neuměj hospodařit. Výplatu projedí, propijou za dva dny a pak nemaj co jíst a choděj si půjčovat!“* – Tento soud patří mezi mnohá zobecňující tvrzení, jakými majorita často vyjadřuje své mínění o Romech, jak dodává Milena Hübschmannová.¹¹⁶

---

¹¹³ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 7.

¹¹⁴ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 9.

¹¹⁵ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) – Respondent č. 4.

¹¹⁶ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměň. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6. s. 37, 38.

Dále jsem se snažila zjistit, jak romští participanti vnímají současnou situaci týkající se otázek rasismu na veřejnosti a zda si participanti myslí, že téma o vzájemném soužití majority a Romů je stále společensky propírané nebo jestli se už v současné době mezi veřejností a v médiích o tomto tématu příliš nemluví. Deset z dotazovaných participantů odpovědělo, že si myslí, že už se o tomto tématu příliš nemluví, a shodně dodávali, že dříve se o Romech v médiích i na veřejnosti mluvilo více. „*Mluvílo se o tom a teď se přestalo, nevím, ale dřív to ukazovali v televizi, jak támhle ty šli na Romy a tak a teď, jako kdyby to skončilo, ale diskriminace tu je.*“¹¹⁷, „*Ted' ne, ted' je to fádni, dřív to bylo hodně, ted' už je to málo, musí bejt no.*“¹¹⁸, „*Tady určitě ne, ale možná že v Dobrušce ano.*“¹¹⁹, „*Utichlo to, dříve to bylo horší, to jako jo, dříve to bylo na potkání.*“¹²⁰

Setkávala jsem se i se shodnými názory v tom, že pokud se o Romech v televizi mluví, nikdy to není v dobrém slova smyslu. „*V televizi nikdy nebyl romskej člověk. Vždycky se o Romech mluví tak, že ty byty zlikvidovali, ten Chánov. A o těch nejhorších Cigánech se mluví v televizi, ale o těch dobrejch se tam nemluví. Aby udělali pořad o Romech, ukázali, jakou mají doma čistotu, to neudělají.*“¹²¹

Někteří z participantů však zastávali názor, že rasismus je tu stále přítomný. „*Na Romu je rasismus. No vono, kdybyste včera poslouchala televizi, tak to není jenom u nás rasismus na Romu, ale po celé republice, po celým světě.*“ (Máte na mysli např. syrské uprchlíky?) „*Tak, tak, tak. Několikrát nás tady lidi nechtěli, tady nás lidi nenáviděj, Romákov. Ano, konkrétně v Meziříčí.*“¹²², „*Je to takový na 60%, není to každé den, není to jak před pěti, před deseti rokama jo. Když se něco stane, tak to je jasný, že to tam hned bude (v televizi) ale jsou lidi slušný a neslušný, aj mezi náma, aj mezi váma. Ale prostě, když udělá něco Cikán, tak je to takový, jako víc. Víc se o tom mluví. Stačí, aby Rom ukradl sirky za korunu, tak to budou prožívat víc, protože je to Cigán.*“¹²³

---

¹¹⁷ Rozhovor ze dne 18. 11. 2018 (Dobruška) – Respondentka č. 11.

¹¹⁸ Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 3.

¹¹⁹ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) – Respondent č. 4.

¹²⁰ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 9.

¹²¹ Rozhovor ze dne 11. 11. 2018 (Dobruška) – Respondentka č. 15.

¹²² Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) – Respondent č. 13.

¹²³ Rozhovor ze dne 18. 11. 2018 (Dobruška) – Respondent č. 8.

Z výsledných odpovědí týkajících se názoru respondentů na danou problematiku se dá vypožorovat, že větší počet respondentů se přiklonil spíše k tvrzení, že otázky týkající se rasismu na veřejnosti už se v současné době tolik neřeší. Téma bylo aktuální dřív, dnes se o něm skoro nemluví. Odpovědi ale nebyly opět úplně jednoznačné, protože se našli i respondenti, kteří se ve svých odpovědích zmiňovali, že rasismus vůči Romům je stále znát. Někteří respondenti v odpovědích opět vytvářeli jakési srovnávání toho, že jakmile cokoliv udělá Rom, bude se na něj pohlížet hůř, než kdyby tu samou věc udělal Čech. Někteří participanti se ve svých odpovědích také pozastavovali nad tím, že si všímají, že média o Romech mluví ve spoustě případů ve špatném slova smyslu. Co je příčinou tohoto jevu popisuje ve své knížce Ian Hancock, který říká, že bez ohledu na obrovskou zodpovědnost, kterou nesou novináři v médiích při zprostředkování informací veřejnosti, vypovídají média o Cikánech až na výjimky stále velice zkresleně a živí tak negativní, často hanlivé stereotypy. Pro novináře a spisovatele píšící pro populární tisk je mnohem více pohodlnější nahlédnout do existujících pramenů a sepsat svůj vlastní materiál, než požádat o informace romské zdroje. Autoři naprosté většiny z tisíců pojednání o Cikánech zpravidla nejsou Romové, a je zřejmě pravda, že při psaní svých děl z velké části vycházejí z děl jiných autorů, kteří nejsou Romové, aniž by se kdy obtěžovali přímo si ověřit fakta. Neromské obyvatelstvo většinu znalostí o Cikánech získává většinou z médií či beletrie, zřídka však od Romů samotných. Novináři a romanopisci tak ve svých dílech po léta dávají neomezený průvod své obrazotvornosti s vědomím, že je za to nikdo nebude stíhat, a především ne samotní Cikáni.¹²⁴

Dále jsem se pokoušela zjistit, jak by se podle romských participantů dalo řešit nebo zlepšit ono problematické soužití majority s romskou menšinou, případně jestli si myslí, že by pomohlo, kdyby se v našem městě, tedy v Dobrušce, vytvořilo komunitní centrum, kde by se navzájem potkávali romští obyvatelé a Češi, případně jejich děti. Jen jedna z respondentek uvedla, že ono problematické soužití nelze řešit. Zbýlých čtrnáct z oslovených patnácti respondentů ve svých odpovědích na tuto otázku řeklo, že je to možné. Během kladných odpovědí se často objevovaly i shodné dovětky některých respondentů, které poukazyvaly na to, že komunikace mezi dvěma zúčastněnými stranami je možná vždy, je ale důležité, aby byly obě strany ochotné komunikovat a po vzájemné domluvě dospěly k rozumnému závěru, jak by šlo situaci spravedlivě pro obě strany vyřešit. „*Stýkat se s nima určitě, komunikovat, o všem*

---

¹²⁴ HANCOCK, Ian. *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha: Signeta, 2001. Droma. ISBN 80-902608-3-7. s. 146, 147.

*prostě, vyjádřit se tak prostě, aby se sešla bílá strana i tmavá strana, když to takhle mám říct. Aby si prostě porozuměli a dokázali si o všem promluvit. Já si myslím, že takhle. Že jsme lidi, že? Jde to řešit, já si myslím, že je to o člověku prostě.*¹²⁵, „Dalo by se, ale museli by chtít všichni, nejenom pár lidí. Oni všechny hned hrnou do jednoho pytle, ale přitom kradou víc než my, když si to tak řekneme. Tady hrotěj Roma kvůli tisícovce, a tam že ve vládě rozkrádaj půlku vlády, to nehrotěj.“¹²⁶, „Já myslím, že jo, no. Však jsme lidi, jestli jsme černý nebo bílý, to je jedno.“¹²⁷

*„Určitě, ale to furt záleží jenom na tom, jak se lidi domluvějí mezi sebou. Bylo by to lepší, ty děti by měly kam chodit a nedělaly by takový hlouposti.“*¹²⁸, „Byl bych proto, aby se tady něco vytvořilo, protože mladý se nuděj, ale Češi by tam chodili jenom ze zvědavosti, ale mezi dětma by rozdíly nebyly“¹²⁹

Jeden s respondentů přišel s návrhem, že si situace žádá někoho, kdo by mluvil za Romy. „No, ono by to bylo možné, kdyby byl mezi nima nějaký člověk, který by to vedl, žejo. A seznámil by se s jiným člověkem, zkrátka aby mluvil za Romy.“ (Znáte někoho takového, myslíte si, že by byl ochotný tuto ‘práci’ dělat?) „No, je tady je jeden takovej mladej, ale nevím, jestli by do toho šel.“¹³⁰¹³¹

Z odpovědí během rozhovoru mimo jiné vyplynulo, že někteří z participantů se pokoušeli o to, aby jim město Dobruška vyhovělo a vytvořilo pro Romy místo, kde by se děti mohly scházet po škole, kde by mohly využívat svůj talent a cit k hudbě a zároveň by se zamezilo tomu, aby se děti po městě toulaly a tíhly k věcem, které pro ně a jejich budoucnost nejsou prospěšné (krádeže, vandalismus apod.). Ani jednomu ze dvou respondentů, kteří se v Dobrušce u příslušných institucích dožadovali o zřízení komunitního centra či něčeho podobného, nebylo vyhověno, údajně z nedostatku finančních prostředků. „Jak nemáte peníze, tak Vám nedaj nic. V Rychnově, v Náchodě, v Hradci tam to maj, ale tady? Nemaj. Finance,

---

¹²⁵ Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 3

¹²⁶ Rozhovor ze dne 9. 12. 2018 (Dobruška) – Respondentka č. 2

¹²⁷ Rozhovor ze dne 24. 2. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 14

¹²⁸ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) Respondent č. 5

¹²⁹ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 9

¹³⁰ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) – Respondent č. 13

¹³¹ V Dobrušce v současné době působí Mgr. Bohuslav Matys, sociální pracovník, který má na starost veřejné opatrovnictví, komunitní plánování a je kurátorem pro dospělé nejen v Dobrušce, ale v dalších spádových oblastech, které pod Dobrušku spadají. Během některých rozhovorů s participanty jsme na jeho jméno narazili, nicméně ve většině případu si respondenti spíše stěžovali a hodnotili jeho nasazení v této pozici spíše negativně.

*tohleto, támhleto. Jsem hrdej na hudbu a takhle. Když bych měl to kulturní centrum, chtěl bych, aby se mladí netoulali po náměstí, aby zkoušeli takhle nějaký tance a tady je tolik těch mladejch, znám jich spoustu a hrajou, hrajou na bicí.*¹³² „Muselo by město zakročit, že jo, záleží na městě, protože my kde vezmeme na to peníze? To něco stojí. Bylo tady ve škole něco, ale zrušili to.“¹³³ Jeden z respondentů dokonce řekl, že měl sám snahu v Dobrušce vytvořit nějaké komunitní centrum „na vlastní pěst“. Jediné co potřeboval, byla místnost, ve které by se děti mohly scházet a mohly by trénovat hru na bicí. Participant dále dodal, že se svou žádostí o realizaci něčeho podobného obrátil na předchozího a současného starostu města Dobrušky, ale ani jeden z nich mu nevyšel s jeho návrhem jakýmkoliv způsobem vstříc. „Dejte nám tu možnost, abych ty děti vedl“. Já jsem potřeboval jednu místnost, kde bude sociální zařízení, voda žejo, mít tam hygienu a záchod třeba, víc nepotřebuju, tohle jsem říkal. A nic, nedaj tu možnost, tu pomocnou ruku.“¹³⁴

Respondenti ve svých odpovědích dále uváděli, že je zajímavé, že okolní města jako je Rychnov nad Kněžnou či Náchod podobná zařízení mají a Dobruška nikoliv. V Dobrušce je sice DDM, ale kroužky, které nabízí, jsou pouze pro děti do 7. třídy. Kromě DDM je v Dobrušce ještě volnočasový klub pro mladé Vješák, který je určen pro starší děti, ale ve Vješáku došlo podle jedné z respondentek před časem k incidentu mezi jejími dětmi a dětmi českými, které jejího romského syna urážely. „Jsou tam český děti, který jdou proti Romům a vytvářej prostě nějakou provokaci tím že: „Á, ty k nám nepatříš, a ty seš takovej“. A pak přijde kluk domů: „Něco se stalo.“ A vono to vlastně takhle ani nebylo. A zakázali romským dětem tam chodit a bezdůvodně jakože. To mně přišlo líto a říkám, proč je to takhle. Je to taková klubovna, kam můžou chodit i v zimě, zabavěj se.“¹³⁵

Dva respondenti z Českého Meziříčí dodali, že by v Dobrušce komunitní centrum uvítali, protože v Českém Meziříčí nic podobného není. Když shrneme všechny odpovědi na tuto otázku, jednoznačně z ní vyplývá, že Romové jsou ochotní zapojit se do společného soužití s majoritním obyvatelstvem. Důraz přikládají především k ochotě majority komunikovat s Romy, společně hledat příčiny problémů a to především prostřednictvím vstřícného dialogu, který by vyhovoval oběma stranám. Jak se ukazuje z odpovědí, participant stojí o to, aby

---

¹³² Rozhovor ze dne 18. 11. 2018 (Dobruška) – Respondent č. 8.

¹³³ Rozhovor ze dne 20. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 6.

¹³⁴ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 7.

¹³⁵ Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 3.

v Dobrušce bylo komunitní centrum, které by napomohlo ke vzájemnému setkávání a sblížení majority s Romy. Důležité ale je, aby se v situaci, kdy samotní Romové projevují snahu a iniciativu o vytvoření komunitního centra, město, jakožto příslušný orgán, který by měl tyto věci řešit a podporovat je, zachovalo vstřícně a neotáčelo se k žádostem, nápadům a přáním Romů zády. Bez snahy a ochoty jedné ze stran není možné nyní i v budoucnosti budovat fungující vztahy.

Ohledně zkušeností s rasistickým jednáním jsem se respondentů mimo jiné ptala, jestli se už někdy setkali s přímou rasovou diskriminací ze strany jakékoliv veřejné instituce v Dobrušce. Ze získaných odpovědí na tuto otázku od participantů vzešlo, že se devět lidí nesetkalo s rasovou diskriminací ze strany veřejné instituce. Neutrálně na tuto odpověď odpovídali většinou senioři, celkem šest. Sami říkali, že se do styku s úřady už tolik nedostanou. Někteří ze seniorů se však odkazovali na svoje potomky, od kterých vědí, že komunikace s úřady není vždy jednoduchá. Naopak nižší počet participantů, a to celkem šest, odpovědělo, že s tímto jednáním zkušenost má. Participant, kteří odpověděli kladně, většinou uváděli, že šlo o zaměstnankyně na úřadech, které se k nim nechovaly vlídně, nebo že jim nechtěly vyhovět v jejich žádostech, které se většinou týkaly sociální podpory, kojného, čekání na městské byty atd. V odpovědích se shodně opakovalo, že pokud by se na úřad dostavil se stejným problémem Čech, bylo by mu vyhověno buď dříve či lépe a s jiným přístupem příslušné pracovnice. Někteří participant si za tímto tvrzením pevně stáli a shodně opakovali, že jednání zaměstnankyň v Dobrušce je horší než v okolních městech. „*Ano, mám tu zkušenost. No bylo to tady na sociálce. Ted' je to nedávno. Brali jsme určitý peníze, který mně chodily sem (na ubytovnu) jako to životní minimum. A ted' mi to sekli dolů a ten důvod je ten, že nás posílají do práce. Jak se jim něco nelíbí, tak už to hodnotí podle svého a říkají nám, že si máme jít do Hradce s tím.*“¹³⁶, „*No, takhle normálně odmítaj Romov. Většinou odmítaj, jak viděj Romáka, Romku, tak normálně odmítaj.*“ (Měl na Vás někdy někdo nějakou narážku?) „*No, tak maj, jo. No, normálně na sociálce, oni Romákům nepomáhaj, vymlouvaj se. My jsme výjimky (Romové). Když to člověk chce, od nich tu pomoc, tak od nich nic očekávat nemůže. Oni všechno řeší podle svého rozumu. A může člověk mluvit jak chce, prosit, doprošovat se a tady to nejde, na tý sociálce. V tý Dobrušce to jenejhorší, protože každý nadává jen na Dobrušku. My když jdeme jako Romáci, nejdou nám vstříc. My bysme byli rádi, kdyby ta sociálka pomáhala i Romům, nejenom bílým, žejo. Aby opravdu vyšli vstříc, normálně i Romákům.*“¹³⁷ „*Na úřadě? Jo. Když*

---

¹³⁶ Rozhovor ze dne 20. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 6.

¹³⁷ Rozhovor ze dne 15. 3. 2019 (Dobruška) Respondentka č. 12.

*přijde Čech, vyhověj mu dřív. Nechovala se vhodně a je to tak všude.*¹³⁸ „Pokaždé mě odflákli, na úřadě, právě na těch dávkách, byla jak rasistka ke mně, vůbec se mnou nechtěla mluvit, nic. Jenom mě vždycky odkopla. Ale ten úřad je nejhorší, jakéj jsem kdy poznala. (Úřad práce v Dobrušce). Vždycky mě odflákla, i když viděla, že tam jdu s těma dětima a to mě vždycky nejvíc naštválo od ní. Už sem toho měla plný zuby.“¹³⁹

„Tak na bytáku určitě, protože jsme několikrát žádali o byt a stejně jsme ten byt nedostali, i když jsme platili řádně, tak stejně prostě, tam ten problém byl, jo. Většinou je to tak, že na tom bytovym to daj radši bílym, než aby to dali Romům. Takhle, upřednostňujou bílý.“¹⁴⁰ S tímto argumentem, který se týká problematických žádostí o bydlení, jsem se setkávala v rozhovorech často. Jak ve své knize píše Ctibor Nečas, majoritní společnost často přenáší negativní zkušenosti s Romy na celou komunitu a odmítá bydlet v její bezprostřední blízkosti v ulicích i ve čtvrtích. Je ale také potřeba zmínit, že někteří Romové své byty lehkomyšlně prodávají a nevědomky tak rozšiřují počet těch, kteří nemají střechu nad hlavou, přestěhovávají se ke svým příbuzným a známým, či naplňují domy pro bezdomovce.¹⁴¹

Z výsledků odpovědí participantů týkající se zkušenosti s rasistickým chováním ze strany veřejné instituce vyplývá, že většina respondentů se s rasistickým chováním namířeným proti jejich osobě spíše nesešla. Menší, zbylý počet respondentů, který tuto zkušenost má, uváděl především zkušenosti spojené s návštěvou jednotlivých úřadů, kde se k nim příslušný zaměstnanec nechoval tak, jak od něj bylo očekáváno.

Další v řadě deseti otázek se podobně dotýkala zkušeností respondentů s rasismem. Tentokrát se ale snažila od respondentů zjistit, jestli se již někdy setkali s xenofobním či rasistickým chováním namířeným proti jejich osobě ze strany majority. Sedm z dotazovaných patnácti participantů mi na tuto otázku odpovědělo jednoznačné ne, tedy že se s takovým chováním ze strany majority ještě nikdy nesešli. „Ne ani ne, se stalo jenom to, že se na mě třeba špatně podívali, jinak nic víc. Jinak jsem se takhle s ničím nepotýkala. Jako cejtla jsem

---

¹³⁸ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) Respondent č. 4.

¹³⁹ Rozhovor ze dne 9. 12. 2018 (Dobruška) – Respondentka č. 2.

¹⁴⁰ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) Respondent č. 5.

¹⁴¹ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4. s. 114.

*se blbě a řekla jsem si jako proč? Ale málo se to stává.*¹⁴², „*Ne, to neexistuje paní, to by byl průser.*“¹⁴³, „*Tak kdyby mě někdo urážel, tak bych ho poslal do hajzlu, ne neměl jsem, zatím ne.*“¹⁴⁴

Odpovědi od zbylých osmi respondentů se od sebe poněkud lišily. Dva odpověděli, že se setkali pouze s nepříjemnými pohledy např. v autobuse, když si dotyčný respondent a respondentka chtěli přisednout k cestujícím. Nedošlo sice k žádnému slovnímu napadení, ale oba participanti popsali situaci, kterou zažili v dopravním prostředku jako velmi nepříjemnou a ponižující. Oba participanti dále uvedli, že tyto situace nejsou ojedinělé a stávají se jim poměrně často. „*Tak stalo se, žejo. Já to poznám už na jejich hubě. Já to vycítím na sto metrů a nejvíc se mi to stává, když jedu autobusem. (Můžete jmenovat nějakou konkrétní situaci?) No, já to prostě poznám na člověku. Většinou to je tak, že prostě čumí a nespustí z vás oči, čumí furt jak blbec. Normální člověk, jo, se podívá. Dobrý, Romové, sedli si, dobrý. Ale tenhle ten prostě čumí a pak ho slyším, jak prostě řeší Cigány, jak prostě o nás mluvěj. Už několikrát se nám to stalo.*“¹⁴⁵

Další dva, kteří odpověděli kladně, mi popsali svoje setkání s krajně pravicovými extremisty, u jednoho z respondentů dokonce došlo k napadení. Respondent byl extremistou napaden, když se vracel z práce. Nikdo z přihlížejících mu tehdy neposkytl pomoc, přestože utrpěl vážnější poranění v oblasti hlavy. Nutno podotknout, že se incident neodehrál ani v Dobrušce, ani v Českém Meziříčí, ale v Chocni.

Druhá respondentka, která se setkala se slovním napadením od extremisty, popsala incident, který se jí přihodil v Jičíně. Krajně pravicový extremistu ji bezdůvodně slovně napadl, když šla po ulici se svým přítelem. „*Šli jsme v zimě v Jičíně po chodníku s přítelem a on mi řekl: „Černá svině, do plynu s tebou!“ Jako kdyby mě znal. Si mě asi s někým spletl, ten blbec. Potom ho druhý den přítel potkal a chtěl ho zmlátit.*“¹⁴⁶

Další z participantů, který odpověděl kladně, uvedl, že se mu už v Českém Meziříčí několikrát stalo, že když šel po chodníku, projíždělo kolem něj auto a z auta se ozývaly sprosté

---

¹⁴² Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 3.

¹⁴³ Rozhovor ze dne 20. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 6.

¹⁴⁴ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 9.

¹⁴⁵ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) Respondent č. 5.

¹⁴⁶ Rozhovor ze dne 9. 12. 2018 (Dobruška) Respondent č. 2.

rasistické nadávky. „Samozřejmě. Včera, projíždělo auto a ozývaly se nadávky, ale já to tady před dětma nebudu opakovat... . Vyloženě jel kolem, nebyl to přímý střet, bylo to opakovaně.“¹⁴⁷

Jedna respondentka, kterou lze na základě jejího věku považovat za seniorku, na tuto otázku odpověděla tak, že ona sama se s přímou rasovou diskriminací v Dobrušce ještě nesetkala, ale její dcera byla obviněna z krádeže, kterou neprovedla. Dcera se totiž právě vracela od ní z návštěvy v pečovatelském domě, kde jí respondentka dala do tašky na kočárku nákup, který ten den nakoupila pro dceru a vnučku v dobrušských potravinách. Dcera ale po návštěvě svojí matky (respondentky) šla také nakoupit do výše zmíněných stejných potravin v Dobrušce a nenapadlo ji u pokladny nahlásit nákup pověšený na kočárku, který dostala od matky. V prodejně si dceru respondentky vyhlédl majitel obchodu a obvinil ji, že zaplacený nákup od matky ukradla. Respondentka byla přesvědčená, že pokud by její dcera nebyla Romka, žádná nepříjemnost s obviněním z krádeže by se nestala. Respondentka brala osočení majitelem prodejny jako velkou ostudu, se kterou se musela rodina potýkat. „No a dcera byla u policajtů hodinu a pol. No a pak aj policajti řekli: „No já tomu nevěřím, že by to udělala.“ Tak já mu hovorim: (majiteli obchodu) „Co ji taháte? Co nám ostudu děláte? My tady v Dobrušce bydlíme, však pomali každý nás zná.“¹⁴⁸

Poslední dva respondenti z celkového počtu osmi respondentů, kteří odpověděli na pátou otázku kladně, jsou oba z Dobrušky. Popsali rasisticky namířené chování vůči jejich osobám, které se jim přihodilo ve dvou dobrušských nočních podnikách: „Takže, mě třeba nechtěli pustit do baru Mirage. Jo, řekla prostě, že jsem černej, takže tady nemůžu bejt. Řekla mi to paní. (Jak ses v této situacizachoval?) Tak to bylo dlouho, jsem tam vod tý doby nebyl. Sem se sebral a šel jsem pryč.“¹⁴⁹, „Právě že to je na prd, tady je rasismus, diskriminace. Rom tady chce jít do klubu: „Nezlobte se, tohle je soukromý klub.“ Ale třeba nikdo tam nic neudělal, třeba já půjdu napivo a mě tam nepustěj, to je normální diskriminace tohlecto. Já jsem bydlel v Děčíně a tam tohlecto neexistovalo. Tam sem šel a: „Dobrý den, co si dáte?“ slušně. Tady je Montána, tam choděj Cigáni hrát automaty, to říkám na rovinu. Tam jdete, ale vám tam nenalejou a to tam pouštěj jen kvůli automatům? Aby si vydělávali na Cigáni? To nejde tohleto.“¹⁵⁰

---

¹⁴⁷ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) – Respondent č. 4.

¹⁴⁸ Rozhovor ze dne 24. 2. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 14.

¹⁴⁹ Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) Respondent č. 1.

¹⁵⁰ Rozhovor ze dne 18. 11. 2018 (Dobruška) Respondent č. 8.

Pokud shrneme odpovědi této otázky, vyjde nám z toho poměrně jasný výsledek. Sedm respondentů se s rasismem a xenofobním chováním na vlastní kůži nesetkalo. Větší část, celkem osm respondentů z patnácti, však odpovědělo, že s tímto chováním jistou zkušenost mají. Jednalo se o případy, ve kterých bylo respondentům trapně a cítili se být poníženi. Bylo to prostřednictvím nadávek, osočujícího chování z krádeže, které bylo neoprávněné a také mělo rasistický podtext. Nebo šlo o nevlídné pohledy v autobuse, které souvisely s rasovostí. Nutno připomenout, že šlo i o případy, kde došlo k fyzickému napadení. Tyto případy nejsou rozhodně ojedinělé a dějí se prakticky pořád a všude, o některých útocích na Romy se ve své knize zmiňuje i Lidia Ostałowska „V Písku si čtyři romští kluci hráli v parku na ostrově. Zaútočili na ně skini: házeli na ně kamení a strkali je do vody. Sedmnáctiletý Tibor Daniel neuměl plavat. Utonul. (1994).“¹⁵¹ „Písek na Moravě. Čtyři mladí muži se v hospodě rozhodli, že „dostanou nějakého Cikána“. Narazili na Tibora Berku. Zemřel ve vlastním domě po úderech baseballovou pálkou před očima své ženy a dětí. (1995)“¹⁵² I když se o tom možná na veřejnosti tolik nemluví, rasismus je v Čechách přítomný. V Česku totiž probíhají nelegální demonstrace Bílé ligy a Ku-klux-klanu. Ač je to neuvěřitelné, opravdu existuje. Jedná se však o organizace marginálního typu. Také Republikánská strana Miroslava Sládka, která měla dříve osmnáct křesel v parlamentu, měla dokonce sestavený i protiromský program, podobně jako Slovenská národní strana.¹⁵³ Rasismus tak někdy má zcela otevřenou a organizovanou podobu.

Během rozhovoru jsem se dále participantů ptala, jaký je jejich vztah k majoritě a jak s majoritou vychází. Také jsem se snažila zjistit, jaké jsou převažující zkušenosti Romů s majoritou, ať už ty dobré či špatné. Všichni respondenti až na drobné nuance odpověděli, že mezi majoritou mají spoustu známých a že s Čechy se dá vycházet. „*To je různý, to se nedá takhle říct, to je člověk od člověka. Když se se mnou chce někdo bavit, tak ať se se mnou baví, když ne, ať jde do hajzlu.*“¹⁵⁴

---

¹⁵¹ OSTAŁOWSKA, Lidia. *Cikán je cikán*. Přeložil Lucie ZAKOPALOVÁ. Praha: Dokořán, 2016. ISBN 978-80-7363-710-1. s. 126.

¹⁵² OSTAŁOWSKA, Lidia. *Cikán je cikán*. Přeložil Lucie ZAKOPALOVÁ. Praha: Dokořán, 2016. ISBN 978-80-7363-710-1. s. 126.

¹⁵³ OSTAŁOWSKA, Lidia. *Cikán je cikán*. Přeložil Lucie ZAKOPALOVÁ. Praha: Dokořán, 2016. ISBN 978-80-7363-710-1. s. 127.

¹⁵⁴ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 9.

Respondenti z řad seniorů většinou popisovali, že mají dobrý vztah se svými českými sousedy. „Mám sousedy a vycházím s nima, se všeckyma né, ale některý jsou dobrý, doopravdy že jsou hodný. Dá se říct přátelský vztah, ano. Taky nemůžu všechny házet do jednoho pytle, žejo.“¹⁵⁵, „No, tak já jich mám hodně. No jistě. Ty lidi taky koukaj, kdo se jak chová. Jako jestli se někdo bude chovat s prominutím jak prase, tak ten člověk se taky bude jinak chovat.“¹⁵⁶

Pouze jediná respondentka uvedla, že přátele nebo známé mezi majoritou má, ale ne v Dobrušce. „Tak mám, ale tady v Dobrušce nemám. Já jsem tady v Dobrušce od 15 ti let Rodinu mám v Praze, v Karlových Varech, v Chomutově. A holka bydlí v Anglii, s děčkama, 5 let no. Já za ní sem tam někdy jdu.“¹⁵⁷

Ráda bych u této otázky také zmínila pozoruhodnou zajímavost. Bylo to u jednoho z respondentů doma, během našeho rozhovoru. Respondent bydlí se svými čtyřmi dětmi, manželkou a psem v panelovém bytě v Dobrušce, kde prostory nejsou pro takto početnou rodinu příliš vyhovující. Navzdory tomu ale rodina poskytuje příležitostně přístřeší českému muži, který je už několik let na ulici.

Pokud bych měla shrnout tuto otázku, výpovědi participantů hovoří celkem jednoznačně. Ukazuje se, že všichni mají mezi majoritou přátele, známé, kamarády, o kterých mohou říct, že s nimi udržují vřelý přátelský vztah. Často jsem si u některých rozhovorů s respondenty všimla, že respondenti ve svých odpovědích dávali důraz na to, že zde opět hraje roli poznání druhého člověka, jeho chování a tím tedy i dobrá zkušenost, která odbourává zaryté stereotypy o chování Romů. Z toho plyne, že jakmile Romové svým kolegům v práci nebo třeba sousedům ukázali, jací doopravdy jsou, případné předsudky a stereotypy u majority, která se s Romy na vlastní kůži poznala, zmizely.

Názory participantů na to, jestli si myslí, že když se narodí romské dítě, má už od začátku svého narození předurčenou svoji budoucnost kvůli tomu, že je romského původu, byly takové, že pouze pět respondentů z celkového počtu patnácti lidí na tuto otázku odpovědělo záporně,

---

¹⁵⁵ Rozhovor ze dne 18. 11. 2018 (Dobruška) – Respondentka č. 11.

¹⁵⁶ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) – Respondent č. 13.

¹⁵⁷ Rozhovor ze dne 15. 3. 2019 (Dobruška) Respondentka č. 12.

tedy že si nemyslí, že by dítě mělo svoji budoucnost mít určenou na základě romského původu. „*Já myslím, že ani ne.*“¹⁵⁸

Převažující zbylá většina, celkem deset respondentů, kteří odpověděli kladně, se ale s tímto názorem ztotožňuje. „*No vono to tady bylo, tohleto už před sto lety, žejo. Takže vono to děcko nikdy nemůže mít takovou perspektivu, jak by si představovalo, díky tomu, že je Rom.*“¹⁵⁹ „*Bude mít těžký, že je Rom. Když jde někam Rom, tak úplně jinak se dívaj na toho člověka.*“¹⁶⁰

Jedna z respondentek dokonce uvedla, že počítá dopředu s tím, že její děti se možná budou potýkat s tím, že budou už předem zaškatulkovány kvůli tomu, že jsou Romové. Svoje děti předem připravuje na situace, ve kterých se třeba budou moct setkat s diskriminací na základě jejich původu. „*Jo, já jsem taková, že jim i domlouvám a připravuju je na to prostě dopředu. Seš Rom a můžeš se potýkat s tímhle a s tímhle. Třeba s biletjma bude zle, tohle támhleto. A navíc z mé strany je táta Čech, máma je Romka. Je tam česká i romská výchova.*“¹⁶¹ „*Ano, je to házení do jednoho pytle, takhle to je.*“¹⁶² „*Ano. Kluk je ve třídě jedinej Cigán a odsuzuje ho učitelka i děti. (Řešil jste situaci nějak?) Já jsem tam chtěl jít, ale ona mi řekla (manželka) abych tam nechodil, protože ví, co bych tam proved, ale jestli mu ještě budou nadávat, tak bude zle, tak tam vlítnu.*“¹⁶³.

To, jak vnímají Romové předurčenost na základě původu, je dáno sociálně a kulturně. Dá se proto říct, že odpovědi mohou být specifické a proměnlivé. Z výsledků u této otázky, které jsem shromáždila, ale jednoznačně vyvstává fakt, že romští participanti se ve většině případů přiklánějí k tvrzení, že jejich děti mají díky svému romskému původu budoucnost předurčenou. V odpovědích se promítaly většinou osobní zkušenosti spojené s odmítavými postoji ze strany úředníků, o kterých už jsem psala výše. Z odpovědí některých respondentů lze vysledovat, že věří, že mezi majoritou jsou stále zakořeněné předsudky vůči Romům, které se projevují už při primárních jednáních majority, např. nepříjemnými pohledy atd.

---

¹⁵⁸ Rozhovor ze dne 24. 2. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 14.

¹⁵⁹ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) Respondent č. 13.

¹⁶⁰ Rozhovor ze dne 15. 3. 2019 (Dobruška) Respondentka č. 12.

¹⁶¹ Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 3.

¹⁶² Rozhovor ze dne 20. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 6.

¹⁶³ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 9.

Také jsem se snažila od participantů zjistit, jestli by byly raději, kdyby byly ve škole jejich děti integrovány do třídy společně s českými dětmi tak, jak to je teď, nebo jestli by jim vyhovovalo nebo nevadilo, kdyby byly pro romské děti a české děti třídy vytvořené zvlášť. Výsledky této otázky byly jednoznačné. Nikdo z oslovených romských participantů neřekl, že by chtěl, aby jeho děti (případně vnoučata) chodily do třídy odděleně od českých dětí. Všichni se jednohlasně vyjádřili k tomu, že by to mělo být tak, jak to je, bez žádných změn. „*Jo, určitě dohromady.*“¹⁶⁴, „*Mně jako to problém nedělá, já to беру tak, jak to je. Ano dohromady.*“¹⁶⁵, „*Určitě, společně*“¹⁶⁶

Někteří participanti u svých odpovědí doplňovali, že pokud má docházet ke zlepšení vzájemných styků a vztahů s majoritou, kde jinde začít, než právě při společné integraci dětí ve školách. „*Ne, to já bych chtěl, aby chodily s bílýma dohromady, jasně, aby docházelo k té integraci.*“¹⁶⁷, „*Mám jedno dítě, mělo by bejt s českějma*“¹⁶⁸

Někteří participanti dokonce zmiňovali to, že vědí o tom, že na Slovensku takhle třídy fungují a že do tříd chodí jen romské děti. V odpovědích se často vyskytovaly názory, které jednotně vyzdvihovaly to, že pokud by chodily české děti zvlášť od romských, byl by to vůči Romům jasně namířený rasismus. „*Jo, to by nedělalo dobrotu, kdyby byly oddělený.*“¹⁶⁹, „*Prostě aby byli společně, jen jedno prostě chci, aby měli vzdělání, aby každej na ně neukazoval rukou, hele, to je ten a ten. Chce to, aby to nebylo, že vládne jeden nad druhym, ale vládnout rovnoměrně, řešit.*“¹⁷⁰, „*Já si myslím, že kdyby byli čistě jen Romové, tak by to nedělalo dobrotu.*“¹⁷¹

Dva z participantů popsali, že se setkali se situacemi, kdy byly romské děti diskriminovány na základě jejich výsledků ve škole a porovnávány „jako ty horší“ oproti českým dětem. „*Ne, to už je diskriminace podle mě. To už diskriminujou, ty jsou blbý, ty černý, a český děti, ty jsou chytrý, tak ty dáme taky zvlášť. My sice jsme hnědý, ale narodili jsme se*

---

¹⁶⁴ Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 3.

¹⁶⁵ Rozhovor ze dne 20. 3. 2019 (Dobruška) – Respondentka č. 6.

¹⁶⁶ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) – Respondent č. 4.

¹⁶⁷ Rozhovor ze dne 18. 11. 2018 (Dobruška) Respondent č. 8.

¹⁶⁸ Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) Respondent č. 1.

¹⁶⁹ Rozhovor ze dne (Dobruška) Respondent č. 9.

¹⁷⁰ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 7.

¹⁷¹ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) Respondent č. 5.

v Český republice, takže jsme Češi, i když máme jinou pleť. My nejsme žádný přistěhovalci.“¹⁷² „Učitelka furt, ať ho dáme do děcáku, tohleto támhleto, a tak jsem šel za ředitelem a říkám mu: „Podívejte se, jak byste se bránil, kdybyste byl jedinej mezi černejma, co byste dělal? Bránil byste se nebo byste držel hubu a tohleto?“ Říkal jsem mu, když bude držet hubu, tak to s ním takhle půjde celý život. Tak se bránil, tak je řezal, dobře dělal. Říkám, dokud se bránil, neřekl jsem ani slovo. Jinýho by bylo to, kdyby on někoho napad, tak zakročím, ale dokud se bránil, tak já ho za to nebudu mlátit a trestat. Učitelka pak z toho byla na prášky, to nemohla unést, protože jsem ji slušnou formou poslal do hajzlu. Tak jsem jí řekl, že když teda na to nemá patrony, ať to nechá, ať to vzdá a ať jde dělat jinou práci.“¹⁷³ Na problematiku romských dětí ve školství ve své knize upozorňuje i Ctibor Nečas. Rozdíl mezi učebními výsledky romského a neromského žactva vede zpravidla k častému přerazování neúspěšných romských školáků do zvláštních škol. Děje se tak po psychometrických testech, při kterých se jazykový a sociální handicap dětí zaměňuje za druh mentálního postižení. Podle některých učitelů a aktivistů v oblasti vzdělávání je ve zvláštních školách až 80% romských dětí. Zvláštní školy pak bývají neomaleně označovány za „základní školy pro Cikány“ nebo také za „cikánské školy“. Ze základních a zvláštních škol nastupuje jedna část mladistvých Romů do učebních oborů a větší část z nich odchází na „podporu“.¹⁷⁴ Dana Bittnerová a Mirjam Moravcová ve své knize pro změnu popisují, co zažívají romské děti po nástupu do školy. V základní škole se romské děti zpravidla dozví, že jsou tam cizí. Zároveň zažívají skrze vyučování, na které nestačí, zkušenost inferiority. Dozví se, že jsou jiní a patří jinam. Školní zkušenost představuje jednu z řady praktických zkušeností, v rámci kterých se kategorie Romové/Cikáni buduje mezi dětmi, rodiči, učiteli a dalšími aktéry.¹⁷⁵

Důležité bylo v neposlední řadě zjistit, jak se samotní Romové stavějí k tomu, jak je majorita nazývá. Zajímalo mě především to, jaké pojmenování je pro Romy adekvátní a nevadí jim a naopak jaké pojmenování používané ze strany majority Romy uráží a vadí jim, když je s daným pojmenováním Češi oslovují, či se o nich prostřednictvím daného pojmenování baví. Jelikož během položení otázky často vypukly bujaré emoce ohledně tématu pojmenovávání

---

¹⁷² Rozhovor ze dne 9. 12. 2018 (Dobruška) Respondent č. 2.

¹⁷³ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 9.

¹⁷⁴ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

¹⁷⁵ BITTNEROVÁ, Dana a MIRJAM MORAVCOVÁ, ed. *Etnické komunity*. Praha: FHS UK, 2013. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. str. 22.

Romů, skoro nikdo z respondentů neodpověděl na zbylou podotázku, tedy jestli daný respondent souhlasí s tím, jak se společensky, politicky a mediálně užívá slovo Rom. Dá se říct, že to nevádí, protože se k tomuto tématu spousta respondentů vyjádřila už při první otázce, která se pokoušela najít odpověď na to, jestli jsou otázky týkající se rasismu v médiích stále aktuální. Jedna z respondentek však na otázku přece jen zareagovala „*Ani ne, v médiích nás nediskriminují.*“¹⁷⁶ Když se vrátíme zpátky k exetnonymnímu pojmenování Romů, výsledky odpovědí mluví následovně. Osm lidí z celkového počtu patnácti dotazovaných odpovědělo, že preferují oslovení Rom. Často opakovali, že jim to nepřijde tak hanlivé jako označení Cikán/Cigán. „*Cigán je nadávka, měli by nám říkat Romové.*“¹⁷⁷, „*Bral bych asi spíš Rom, mě Cigán uráží.*“¹⁷⁸, „*Romka mi přijde v pohodě, Cikánko mě uráží.*“¹⁷⁹, „*Cikáni nás uráží, to je pro nás prostě rasismus. My jim taky neříkáme gádže nebo velký hlavy nebo růžový jako prasata. My nejsme Cikáni, my jsme Romové.*“¹⁸⁰, „*Mně vadí to Cikán s 'k' uprostřed, to mi přijde hanlivý, Rom není urážlivý, to je takový normální.*“¹⁸¹, „*Ne, když jako řeknou Rom, tak ne, ale když řeknou CiKán, tak to už je urážka. Když řeknou Rom, normálně reaguju, nebo třeba kluci co mě znaj, říkaj CiGáne, ale když řeknou takovej přízvuk CiKán, to je urážka.*“¹⁸²

Dalších šest oslovených respondentů uvedlo, že jim je jedno, jak je majorita nazývá. Jeden z těchto participantů ve svojí odpovědi uvedl, že mu nezáleží na tom, jak ho majorita nazývá, protože mu přijdou pojmenování Cikán/Cigán a Rom úplně stejná: „*Když se to tak vezme, Rom, to je Cigán, Cigán, to je Rom. Je to tak? Takže on v tom není žádné rozdíly, mně to nikdy problém nedělalo. To je jedno.*“¹⁸³ Pouze jeden jediný participant uvedl, že upřednostňuje označení Cikán/Cigán místo označení Rom. „*Já jsem Cigán, Cigánem i umřu, prostě jeden Cigán je takovej a druhej makovej. Ta starší generace už si nepřejou (pojmenování) Rom. Jako je to hanlivý, ale já jsem Cigán. Nejde prostě házet a špinit jeden druhýho, tak jsme se narodili, tak aj umřem, my Cigáni. Kdyby nám to nevzali, tu naši svobodu, mohlo to bejt jinak, ale voni, ten stát, ten náš stát, svobodu nám ukradli, našim prarodičům, a*

---

¹⁷⁶ Rozhovor ze dne 15. 3. 2019 (Dobruška) Respondentka č. 12.

¹⁷⁷ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) Respondent č. 5.

¹⁷⁸ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) Respondent č. 4.

¹⁷⁹ Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) Respondentka č. 3.

¹⁸⁰ Rozhovor ze dne 9. 12. 2018 (Dobruška) Respondentka č. 2.

¹⁸¹ Rozhovor ze dne 20. 3. 2019 (Dobruška) Respondentka č. 6.

¹⁸² Rozhovor ze dne 18. 11. 2018 (Dobruška) Respondent č. 8.

¹⁸³ Rozhovor ze dne 24. 3. 2019 (České Meziříčí) Respondent č. 13.

kdyby jim nevzali svobodu, tak my bysme byli to samý, my bysme byli kočovný, my bysme nevěděli, co to je bydlet v paneláku, bysme bydleli v lese. A je to pravda, že by se ztratila nějaká slepice, nebo něco takovýho, ale takhle to je, takhle jsme žili, takhle žil i můj děda.“¹⁸⁴

Po shrnutí výsledků této otázky se ukazuje, že většina oslovených participantů preferuje pojmenování Rom. Šesti z respondentů nezáleží na tom, jak je majorita nazývá a skutečnost s pojmenováním a oslovováním ze strany Čechů vůbec neřeší. Výjimku tvořil jediný oslovený respondent, který se vyslovil tak, že před oslovením Rom preferuje oslovení Cigán. Jak ve své knížce poukazuje Renata Weinerová, při výzkumu stereotypizace Romů během svého výzkumu mimo jiné zkoumala, jaký výraz je majoritě nejbližší pro označení příslušníků romské menšiny. Při klasifikaci hanlivých a rasisticky zabarvených verbálních projevů se často vyskytovala pojmenování vycházející ze smyslových vjemů, které upozorňují na odlišnou fyziognomii, především ve smyslu jiné, tmavší barevnosti pleti a vlasů Romů. Jednalo se o pojmenování jako jsou: *cikorky, hnědočeši, kofoly, topinky, tmaví, černí, magneti, opálení spoluobčané, uhel, mour, čabajky, čmoud'áci* atd. Názvy odkazující na čichové vjemy byly taktéž hanlivé. Jednalo se o takové druhy nadávek, které se v českém prostředí objevují obecně. Jedná se o výrazy jako je *smrad'oši, špíny* nebo zvolání *negři smrděj*, které rozhodně patří k rasistickým verbálním projevům.¹⁸⁵

Pojmenování Romů ale rozhodně souvisí i s nejrůznějšími projevy lidí na internetu. V negativisticky laděných diskuzích se často mluví o „Cikánech“. V důsledku diskuzí na internetu a sociálních sítích se ještě více rozdmýchávají vášně především rasisticky naladěných obyvatel. Na internetu se prosazují lidé, kteří se v anonymním prostředí mohou projevat agresivně a velmi nepřátelsky, právě kvůli tomu, že nemusí být odhalena jejich identita. Internet představuje tzv. disinhibované prostředí, což znamená, že je to prostředí bez zábran, kde se lidé chovají „odbržděněji“ nežli v reálném životě. Z Romů se v posledních letech na sociálních sítích stává doslova lovná zvěř. Nenávistně se do nich střejí diskutující při jakémkoliv

---

¹⁸⁴ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) – Respondent č. 7.

¹⁸⁵ WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1. s. 39.

příležitosti. Tento smutný fakt se objevuje i tehdy, kdy téma diskuze s Romy vůbec nesouvisí.¹⁸⁶

Jak ve své knížce píše Jiří Homoláč, samotní Romové se diskuzí o Romech a jejich soužití s majoritou účastní jen výjimečně. Pokud se stane, že nějaký diskutující vystupuje jako Rom, jeho účast bývá problematizována. Účastníci se například pozastavují nad tím, že využívá internet. Marginální postavení Romů v internetových diskuzích jistě nějak odráží postavení tohoto etnika v české společnosti, ale je to také produkt dané komunikační situace, v níž jsou Romové předmětem hovoru, tématem, nikoliv jeho účastníky. Diskuze o Romech, soužití s Romy jsou součástí mnohem širšího diskurzu o problémech, s nimiž se účastníci internetových diskuzí ve svém životě potýkají.¹⁸⁷

V závěru mého rozhovoru jsem se tázala se participantů na to, jestli jsou hrdí na to, že jsou Romové. Výsledky u této otázky byly poměrně jednoznačné až na dva participanty. Jedná se o družku s druhem v důchodovém věku, kteří byli velkou výjimkou celého výzkumu. Tyto dva respondenty jsem oslovila jako první. Ačkoliv jsou oba romského původu. Jak se ukázalo během rozhovoru, s Romy se ani jeden z nich neztotožňuje a ani jeden se k Romům nehlásí, Jak vzešlo z našeho povídání, muž i žena jsou náležitě hrdí na to, jak je majorita v Dobrušce bere. Žena se dokonce podělila o zkušenost s návštěvou úřadu v Dobrušce, kde jí jedna z pracovnic údajně řekla: „Ne, Vás nepočítám jako Romy.“ Muž z tohoto páru byl jedním z mých dvou tzv. dveřníků, o nichž se výše zmiňuji. Doprovázel mě do části romských rodin, ve kterých jsem dělala rozhovory. Jak jsem ale během svého výzkumu pochopila z vyprávění mého druhého dveřníka i ostatních Romů, většina Romů v Dobrušce chápe tohoto muže a jeho družku jako lidi, kteří se snaží svým chováním co nejvíce přiblížit majoritě. Romové se s tímto mužem sicedají do řeči a pozdraví ho, ale mají na něho svůj názor a nelíbí se jim, že si hraje na *gádže*. „*Já jsem od mala vyrůstal v Čechách, můj táta byl Čech, matka byla Slovenka. Neжду mezi ně, neodsuzuju je, některý mají postavený krásný baráky, ale proč bych tam chodil, mě nezvali. Já to беру jako samozřejmost, když se k němu nemusím hlásit, on se nemusí hlásit ke*

---

¹⁸⁶ WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1. s. 67, 68.

¹⁸⁷ HOMOLÁČ, Jiří. *Internetové diskuse o cikánech a Romech*. V Praze: Karolinum, 2009. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-1515-8. s. 62.

mně.¹⁸⁸, „*My se k nim nehlásíme, my ani neumíme romsky, naše babička mluvila slovensky, mě vychovala babička, chodila jsem do český školy, učila jsem se prodavačkou, já s Cikánama nemám nic společnýho. Odsuzují nás.*“¹⁸⁹

Ostatní oslovení respondenti ve svých odpovědích vyznávali svoji hrdost k romství. „*Já jsem rád, že rodiče mi dali ten život, jak mě vychovali, tak mě vychovali, podle možnosti. Já jsem hrdej, že jsem prostě tím, čím jsem. Člověk se ani povahově nezmění. Když člověk chce nějak žít, aby to bylo dobrý, tak musí s tou druhou komunitou jít krokem.*“¹⁹⁰, „*Ano, prostě nechtěl bych být Čech a mít českou mentalitu.*“¹⁹¹, „*Jsem. Zábava, kamarádi, tanec, hudba – to je náš život. Děti, radost a jídlo.*“¹⁹², „*Jsem hrdá, my jsme veselí lidi.*“¹⁹³, „*Jsem, no tak kolektivně na všechno.*“¹⁹⁴.

Ze závěrečné otázky mého rozhovoru jasně vyplynulo, že až na dvě výjimky, o kterých hovořím výše, všichni respondenti z celkového počtu 15 oslovených respondentů odpověděli, že jsou hrdí na to, že jsou Romové.

5. Závěrečné shrnutí výsledků výzkumného šetření

Zásadní otázkou zůstává, do jaké míry se separace mezi Čechy a Romy stále projevuje a jak jsou v současné době upravené vzájemné vztahy. Situace Romů byla v podstatě od jejich příchodu na české území doprovázena negativním chováním směřujícím na Romy ze strany majority. To vyústilo až ve snahu o asimilaci a separaci. Marie Terezie chtěla i prostřednictvím násilí navyknout romské děti na povinnou školní docházku a tím se v podstatě pokusela o jejich asimilaci. Na druhé straně byli Romové nuceni zakládat své osady až za obcemi a tento jev předznamenává opět spíše separaci.

---

¹⁸⁸ Rozhovor ze dne 11. 11. 2018 (Dobruška) Respondent č. 10.

¹⁸⁹ Rozhovor ze dne 11. 11. 2018 (Dobruška) Respondentka č. 15.

¹⁹⁰ Rozhovor ze dne 21. 3. 2019 (Dobruška) Respondent č. 7.

¹⁹¹ Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) Respondent č. 1.

¹⁹² Rozhovor ze dne 2. 3. 2019 (Dobruška) Respondentka č. 3.

¹⁹³ Rozhovor ze dne 18. 11. 2018 (Dobruška) Respondentka č. 11.

¹⁹⁴ Rozhovor ze dne 15. 3. 2019 (Dobruška) Respondentka č. 12.

V průběhu historie se tak vzájemně proměšují snahy o asimilaci Romů, ale i o jejich separaci. Mnohem častěji se v historickém kontextu objevuje spíše jejich separace. V roce 1959 se razantně mění jejich rodinné a komunitní uspořádání, a to díky snaze komunistické vlády o rychlou asimilaci. To znamenalo úplný zákaz kočování a nechtěné usazení Romů do bytových jednotek. Šlo o další z prvků, kdy nově nastolené podmínky neodpovídaly romským zvyklostem a tradicím a spíše to vedlo k zamezení tradičních forem romského života, ačkoliv se ukazuje, že stále žijí se specifickým hodnotovým systémem a etnolektem. Jak ale dokládali sami participanti, některá tradiční řemesla už se v současné době neprovozují. Zůstává nám nezodpovězenou otázkou, jak snahy o usazení vnímají samotní Romové? Vyvolala změna tradičního romského způsobu života neustávající napětí? A nebo respondenti z řad Romů uvažují o spokojeném vzájemném soužití? Zde by bylo asi dobré zmínit, že participanti z mého výzkumu nepocházejí z řad českých Romů, kteří byli téměř vyvražďeni během 2. sv. války, ale jde o jiné skupiny usazené v Dobrušce. Jak už bylo v práci zmíněno, moji oslovení respondenti byli z velké části ze subetnické skupiny Rumungri.

Participanti ve svých výpovědích hovořili o otevřeném negativním pohledu vytvářeném mediální úrovní, kdy se mediální prezentace často přiklání spíše k negativnímu vnímání romské minority a zároveň bohužel nejvíce snahu zeptat se samotných Romů na jejich vlastní názory. Právě vlastní pohled a perspektiva Romů bývá často marginalizována a to bývá důsledkem označování romské komunity, které se často nese v duchu hanlivosti a zkradenosti. V mediálním a společenském prostoru se podle participantů nedává prostor k projevu vlastního hlasu, což brání jakékoliv možné integraci a nebo zlepšení vztahů mezi oběma stranami. Respondenti se však naopak vyjadřují v tendencích interkulturního soužití s majoritou, nechtějí vytvářet rozdíly mezi Romy a českou majoritou, ale to jim často není umožněno právě kvůli zmíněnému mediálnímu a veřejnému obrazu, který ovlivňuje jejich životy.

Tato situace zřejmě také předurčuje jejich institucionální zařazení ve smyslu toho, jak jsou vnímáni na úřadech a v dalších institucích veřejné správy. Přestože samotné instituce by měly stát na liberálních, nehodnotících a především nediskriminujících hodnotách, často to jsou právě zaměstnanci, kteří se chovají k Romům nevlídně a odmítají jim uznané právoplatné nároky. Ať už se jedná o sociální podporu, kojné nebo vyřízení žádostí o bydlení atd. Právě to je důsledkem společenského a mediálního působení.

S tím je spojena i skutečnost, že podle respondentů má romské dítě svůj budoucí život předurčený už jen tím, jak negativně je vnímáno okolím. Z toho vyplývá, že podle participantů má romské dítě zhoršený přístup k základním životním, sociálním i ekonomickým potřebám, které by měly být pro všechny bez rozdílu stejné.

Přesto participantů ve svých odpovědích uváděli, že mezi majoritou mají spoustu známých a s Čechy se dá víceméně vycházet, ale veškeré vazby jsou založeny na bázi osobního poznání a nastřádání dobrých zkušeností mezi participanty a majoritou. V tomto ohledu stojí vzájemné soužití na dvou závažných faktorech. V první řadě na osobních vazbách a také na sociální distanci. Tyto faktory jsou často ve vzájemném souladu. Nevlídné zacházení či dokonce otevřený rasismus se projevuje zvláště v takových situacích, kdy je sociální vzdálenost značná a osobní vztahy v podstatě neexistují. Podstatné je tak vzájemné poznání, díky kterému mohou být odbourávány zažitá stereotypy a předsudky. Dalo by se říct, že u Romů tak figuruje i transkulturní pohled, kdy respondenti odmítají jakoukoliv institucionální nebo jinou separaci s českou majoritou a mají tendence vytvářet bližší vztahy s majoritou. „*My sice jsme hnědý, ale narodili jsme se v České republice, takže jsme Češi, i když máme jinou pleť. My nejsme žádný přistěhovalci.*“

Při snížené sociální distanci dochází k interakci a ke vzájemnému sblížení, což napomáhá rozkvětu interkulturních pozitivních vazeb, ovšem při zvýšené sociální distanci lze dojít až k otevřené rasové problematice, kterou mnozí participantů také zažili. To je jenom škatulkuje do kategorie Rom, ze které často nelze vyváznout.

Co se týká označení Rom/Cikán, participantů preferují zcela jednoznačně „původní“ označení Rom a zároveň je očividná hrdost na jejich původ, což jednoznačně znamená příklon ke kategorii romství, ať už může být definována samotnými participanty jakkoliv. Problematické je, že kategorie romství má charakter exkluzivní a uzavírá Romy do jisté oddělné skupiny. Ovšem na druhé straně by mohlo být právě překročení kategorie Rom způsobem k transkulturnímu dialogu a hrdost na romský původ by se mohla sjednotit s vyjednávací pozicí vůči majoritě a také k bližšímu kontaktu s majoritou.

6. Závěr

Pokud se ohlédneme zpátky do historie, je nám zcela jasné, že v průběhu historického soužití nebyly vztahy Romů s okolním světem příliš přívětivé. Tendence etnické separace vůči Romům ze strany majority se objevují již v novověku, stejně jako prvky asimilace v pozdějším období. I na romském obyvatelstvu se vedle Židů a dalších „nepohodlných“ etnik podepsaly násilné

krutosti, které dokonce vyústily až v beztrestnost při zabití Roma. Pro Romy byl později přirozený kočovný způsob života během komunistického režimu navždy ukončen. Komunisté se snažili Romy usadit vedle majority, která však Romy nikdy zcela nepřijala, a to i díky tomu, že někteří Romové nebyli schopní se přizpůsobit životu, který byl pro ně na rozdíl od majority zcela nový a nepřirozený.

Hluboce zakořeněné předsudky vůči Romům přetrvávají dodnes a nejčastěji se dostávají na povrch i v případě, kdy majorita pojmenovává Romy. Ve valné většině případů se jedná o hanlivé až urážející pojmenování z mediálního a společenského prostředí. Jak se mimo jiné ukázalo, pro převažující většinu Romů je pojmenování Cikán stále považováno jako urážející a mezi Romy je bráno za ponižující. Participanti z mého výzkumu byli z různých věkových kategorií. Rozličnost původu některých mých participantů se projevovala nejvíc v jejich způsobu vyjadřování. Odpovědi oslovených respondentů se proto liší nejen věkem, ale rozdílnost je možné pozorovat i na jejich jazyku, kterým hovoří. V domácnostech, které jsem navštívila, se mluvilo nejen česky, ale především romsky. Děti některých participantů hovoří spíše česky, ale rodiče je učí i romštině.

Z výzkumu, který jsem v rámci svojí bakalářské práce, provedla, jednoznačně vyplývá, že rasismus a diskriminace jsou ze strany majority vůči Romům stále všudypřítomné. Projevují se v různých situacích s různou intenzitou v rámci každodenního soužití majority s Romy. I přes přetrvávající projevy rasismu a diskriminace pak z odpovědí, které jsem získala, vyplývá, že Romové by se rádi víc začlenili do naší společnosti a rádi by byli její součástí. Chtěli by se stát součástí takové společnosti, ve které se na ně nikdo nebude dívat „skrz prsty“ a ve které je nikdo nebude kategoricky odsuzovat. Romové jsou i přes veškerá úskalí, kterými si prošli a procházejí, neuvěřitelně hrdí na svoji komunitu, na svoje zvyky a tradice, ale především jsou hrdí na to, kým oni sami jsou. Z toho vyplývá i skutečnost, že kategorie romství a češství se vzájemně do určité míry může vylučovat, protože může docházet k odklonu od jednoho a příklonu k druhému, jak jsme mohli vidět u dvou respondentů. V praktické situaci však hraje roli sociální distance a osobní poznání, což už bylo předestřeno výše. Tím docházím k závěru, že nemusí být nutně oddělené „skupiny“, neboli separované, ale že lze v ideálním stanovisku skloubit vzájemnou činnost za účelem vzájemného příznivého soužití, ať už na pracovišti nebo třeba v dětském komunitním centru. Nemusí se samozřejmě nutně jednat pouze o pracovní úkony, ale také o každodenní život.

Výzkum, který jsem provedla, pro mě byl obrovským přínosem, a to hned z několika úhlů pohledu. V rámci hledání vhodné literatury k této práci jsem se dozvěděla pro mě nové a překvapující informace o romské historii, o jejich kultuře, o níž jsem do té doby nic nevěděla.

Především mi ale bylo dovoleno nahlédnout do soukromého života lidí, kteří se nebáli otevřít se mi a podělit se se mnou a svoje životní zkušenosti z každodenního života, který není v kůži Roma vůbec jednoduchý.

Kdybych se měla na svůj výzkum zaměřit z pozice transkulturní komunikace, myslím si, že klíčové bylo nastudování a pochopení sounáležitosti současné romské kultury s kulturou českou. Důležité bylo vyhnout se vzájemnému srovnávání z obou stran. Důležité ale je, že tyto dvě strany spolu mohou vedle sebe fungovat a společně figurovat. Z celého výzkumu i z mé vlastní zkušenosti při vedení rozhovorů jasně vyplývá, že pokud mají obě strany snahu vést dialog, poklidné soužití a přátelské vztahy jsou určitě možné.

Problematický však zůstává historický, mediální a společenský kontext, který rozhodně Romům „nenahrává“ a zamezuje vzájemnému soužití obou stran. Nezřídka je tento kontext zneužit radikálními stranami nebo pravicovými extrémisty a zdá se, že dokud se nezmění společenské klima, a tím i politické klima, tak nebude možné vzájemné uspokojivé soužití. Došla jsem totiž také k závěru, že nálepkování „zvenčí“ je pro samotné Romy velice negativní a bohužel se zde nenabízí určité mocenské síly, které by mohly figurovat jako důležité pro vzájemné pozitivní soužití. Naopak je někdy rasismus velice otevřený a široce proklamovaný nejen radikálními skupinami, ale nezřídka také politiky.

V současnosti se nenávistná nálada soustředí na jiné skupiny, z nichž nejvíce je tímto vztahem poznamenána zřejmě muslimská menšina, a tak není tendence separovat Romy a českou majoritu (alespoň z pohledu běžného občana) tak silná jako v 90. letech 20. století. Přesto se se současným společenským děním nelze uspokojit, protože historie vzájemného romsko-českého soužití nás učí, že historie není stabilní, ale je dynamická a proměnlivá, a také dobře víme, že minulost se může opakovat. Negativní vztah k romství/cikánství se může kdykoliv vrátit a může nabývat i velice intenzivní formy.

Můžeme tak být jenom rádi, že v současnosti nabývá na důležitosti romská inteligence, zvyšující se počet romských vysokoškoláků a snaha pracovat se začleňováním Romů do české společnosti. I díky tomu lze dosáhnout lepšího transkulturního soužití.

Bibliografie

- BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ, ed. *Etnické komunity*. Praha: FHS UK, 2013. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6.
- DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 80-7067-395-8.
- FRASER, Angus M. *Cikáni*. Přeložil Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-x.
- GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4.
- GEDLU, Mesfin, ed. *The Roma and Europe: conference proceedings : Štířín Castle, December 10-13, 1998*. Prague: Institute of International Relations, [1998]. ISBN 80-85864-71-1.
- HANCOCK, Ian. *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha: Signeta, 2001. Droma. ISBN 80-902608-3-7.
- HAPEREN, Maria van, Wichert ten HAVE, Ben KIERNAN, Martin MENNECKE, Uğur Ümit ÜNGÖR, Ton ZWAAN a Aleš ZIEGLER, ŠMOK, Martin a Monika HORSÁKOVÁ, ed. *Holokaust a jiné genocidy*. Přeložil Petruška ŠUSTROVÁ. Polanka nad Odrou: Občanské sdružení PANT, 2015. Moderní dějiny (Občanské sdružení Pant). ISBN 978-80-905942-7-2.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HOMOLÁČ, Jiří. *Internetové diskuse o cikánech a Romech*. V Praze: Karolinum, 2009. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-1515-8.
- HORVÁTHOVÁ, Jana, BURYÁNEK, Jan, ed. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-614-1.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6.
- JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9.
- JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9.
- JAKOUBEK, Marek, ed. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5.
- JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus*. Praha: BMSS-Start, 2004. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-86140-21-0.

JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Dot. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-662-5.

LISÁ, Helena. *Romové v České republice, 1945-1998*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8.

MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.

MAPPEŠ-NIEDIEK, Norbert. *Chudáci Romové, zlí Cikáni: co je pravdy na našich předsudcích*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-869-7.

MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-53-2.

NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997. ISBN 80-7067-769-4.

NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-022-2.

NEČAS, Ctibor. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005. Knižnice Matice moravské. ISBN 80-86488-20-9.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

OSTAŁOWSKA, Lidia. *Cikán je cikán*. Přeložil Lucie ZAKOPALOVÁ. Praha: Dokořán, 2016. ISBN 978-80-7363-710-1.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

Romové: *bydlení, soužití*. Praha: Socioklub, 2000. Sešity pro sociální politiku.

ROSE, Romani, ed. *Nacistická genocida Sintů a Romů: katalog ke stálé výstavě ve Státním muzeu v Osvětimi*. Praha: Romano džaniben, c2009. ISBN 978-80-257-0196-6.

SNIEGOŇ, Tomáš. *Zmizelá historie: holocaust v české a slovenské historické kultuře*. Přeložil Zuzana KROTOVYCHOVÁ. Praha: Argo, 2017. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-2265-7.

SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960)*. Praha: Antikomplex, 2011. ISBN 978-80-904421-3-9.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN isbn978-80-7367-313-0.

VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.

VÍŠEK, Petr. *Romové ve městě*. Praha: Socioklub, 2002. ISBN 80-86484-01-7.

WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1.

Články a internetové zdroje

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Romano džaniben - Časopis romistických studií* [online]. 2005, č. 2. ISSN 1210-8545.

Místopisný průvodce [online]. WANET s.r.o.

Příloha 1 - 15 Otázek pro participanty

- 1.) Jaké je Vaše zaměstnání? Myslíte si, že v situaci, kdy si hledá Rom zaměstnání, má ztížené podmínky pro nalezení zaměstnání právě kvůli tomu, že je Rom/Romka?
- 2.) Jak vnímáte současnou situaci týkající se otázek rasismu na veřejnosti? Myslíte si, že téma o vzájemném soužití majority a Romů je stále aktuální nebo že už se v současné době mezi veřejností a v médiích o tomto tématu příliš nemluví?
- 3.) Jak si myslíte, že by se dalo zlepšit nebo řešit ono problematické soužití majority s romskou menšinou? Myslíte si, že by pomohlo, kdyby se v Dobrušce vytvořilo komunitní centrum, kde by se potkávali romští obyvatelé a Češi? (případně jejich děti)

Podotázka: Je podle Vás vůbec možné tuto situaci nějak řešit?

- 4.) Setkal(a) jste se někdy s přímou rasovou diskriminací ze strany jakékoliv veřejné instituce?
Např.: na Úřadu práce ČR, na magistrátu města, na bytovém družstvu nebo na správě sociálního zabezpečí atd.

- 5.) Setkal(a) jste se někdy s xenofobním či rasistickým chováním namířeným proti Vaší osobě ze strany majoritního obyvatelstva?

Podotázka: V případě, že ano, za jakých okolností k tomuto jednání došlo? / Jak jste na takové chování reagoval(a)?

- 6.) Jaký je Váš vztah k majoritnímu obyvatelstvu? Jak s majoritou vycházíte? Jaké jsou Vaše převažující zkušenosti, ať už byly dobré či špatné?

Podotázka: Máte mezi majoritním obyvatelstvem nějaké známé? Pokud ano, jaký s nimi máte vztah?

- 7.) Jste toho názoru, že když se narodí romské dítě, má už od začátku svého narození předurčenou svoji budoucnost kvůli tomu, že dítě je romského původu?

- 8.) Pokud jde o Vaše děti, byli byste raději, kdyby byly ve škole integrovány do třídy společně s českými dětmi anebo by Vám vyhovovalo (nevadilo), kdyby byly vytvořené třídy zvlášť pouze pro romské děti a třídy pouze pro české děti?

Podotázka: Z jakého důvodu byste to chtěli zrovna takto?

9.) Jaké exoetnonymní pojmenování preferujete za strany majority? Např. Cigán, Rom, Cikán.

Podotázka: Souhlasíte s tím, jak se společensky, politicky a mediálně používá slovo Rom?

10.) Ještě hrdý na to, že jste Rom/Romka? *Např. na romskou kulturu, rodinné vztahy, tradiční zvyky, hudba, tanec, soudržnost atd.*